

”Naisten koulu antaa naiselle se hyvä tietoa, se koko elämän tietoa”

Maahanmuuttajanaisten kokemuksia Oulun Seudun Setlementtityöstä

Pia Kortessalo 154600

Pro Gradu

Syksy 2013

Sosiaalityön koulutusohjelma

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Naisten koulu antaa naiselle se hyvä tietoa, se koko elämän tietoa”. Maahanmuuttajanaisten kokemuksia Oulun Seudun Setlementtityöstä.

Tekijä: Pia Kortessalo

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu- tutkielma X Laudaturtyö _

Sivumäärä: 76

Vuosi: Syksy 2013

Tiivistelmä:

Tutkimuksen kohteena oli maahanmuuttajanaiset, jotka ovat osallistuneet heille suunnattuun valmennukseen, jonka toteuttajana oli Oulun Seudun Setlementin Naisten koulu projekti. Valmennuksen tavoitteena oli tarjota vaikeasti työllistyville maahanmuuttajanaيسille kuntouttavaa työtoimintaa ja parantaa heidän työelämävalmiuksiaan.

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa maahanmuuttajanaيسille suunnatusta valmennuksesta ja sen vaikutuksesta naisten arkielämään. Maahanmuuttajanaiset muodostivat koulutuksessa opetusryhmiä, pienimuotoisia yhteisöjä, joiden merkityksiä naisten arkielämään, perheeseen ja yhteisöön selvitettiin tutkimuksen avulla. Maahanmuuttajanaiset ovat ylittäneet Laki kotoutumisen edistämisestä 31.12.2010/1386 määritellyn kotouttamisajan, joten he eivät enää ole kotouttamistoimenpiteiden piirissä.

Tutkimusaineisto koostui kuuden maahanmuuttajanaisen puolistrukturoiduista, teemoittain käsitellyistä haastatteluista, jotka toteutettiin kesällä 2013. Tutkimusaineisto analysoitiin sisällönanalyysin ja teemoitteluun tukeutuen. Metodologinen valintani pohjautuu fenomenologian yksittäisille kokemuksille annettaviin merkityksiin, joita pyrin tutkimuksessa teoriaohjautuneesti ymmärtämään. Teoreettinen ja metodologinen viitekehys koostuu kotouttamista ja kotoutumiseen liittyvien käsitteiden määrittelystä, voimaantumisesta, kulttuurisesta akkulturaatiosta sekä yhteisösosiaalityön ja Setlementtiliikkeen määrittymisestä.

Maahanmuuttajiin liittyvää tutkimusta on jonkin verran tuotettu Suomessa. Maahanmuuttajat muodostavat heterogeenisen ryhmän ja heidän maahanmuuttosyynsä ovat moninaiset. Tutkimuksen osallistuneiden maahanmuuttajanaisten maahanmuuton syyllä ei ole tutkimukselle sinänsä merkitystä, vaikka se vaikuttaa heidän kotoutumisprosessiinsa ja kokemuksiinsa maassa olosta. John. W. Berryn kehittämän kaksisuuntainen akkulturaatioteoria on peräisin 1990-luvulta, mutta hänen käyttämänsä nelikenttästrategiamalli maahanmuuttajien akkulturaatiosta on edelleen paljon käytetty, vaikka kritiikkiäkin on jonkin verran esitetty tutkimuskirjallisuudessa. Integraatiota, assimilaatiota, separatismia ja marginalisointia on Suomessa tutkinut muun muassa Karmela Liebkind.

Maahanmuuttajille on hyvin vähän erityispalveluita lakisääteisen kotoutumisajan jälkeen, mutta heille kuuluu samat palvelut kuin kantaväestölle. Maahanmuuttajanaيسille suunnattuun valmennukseen osallistuneiden kokemukset ja mielipiteet tukevat sitä, että kotoutumisaika on yksilöllinen ja sen tukemiseksi tarvitaan palveluita, jotta maahanmuuttajien kotoutuminen on mahdollista pidemmällä aikavälillä kuin mitä lainsäädännössä on määritelty. Valmennuksen myötä maahanmuuttajanaiset ovat voimaantuneet, heidän yhteiskuntatietous ja suomen kielen taitonsa ovat parantuneet sekä ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen on vahvistunut.

Avainsanat: Maahanmuuttajuus, setlementti, akkulturaatio, yhteisösosiaalityö

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjaston käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjaston käytettäväksi

Sisällys

1 Aluksi.....	1
2 Kotouttaminen ja kotoutuminen.....	4
2.1 Maahanmuuttajat	4
2.2 Kotoutumisen eri osa-alueet	10
2.3 Voimaantumisen merkitys kotoutumisessa	16
3 Yhteisöllisyys kotoutumisessa	20
3.1 Yhteisösozialityö	20
3.2 Setlementtityö osana kotouttamistyötä.....	24
4 Tutkimuksen toteuttaminen.....	27
4.1 Tutkimustehtävä ja metodologinen lähtökohta	27
4.2 Tutkimusaineisto ja – menetelmät	30
4.3 Tutkimusaineiston analyysi.....	34
4.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset.....	39
5 Maahanmuuttajanaisten kokemukset valmennuksesta	42
5.1 Naisyhteisö ja sen merkitys arkielämään	42
5.2 Maahanmuuttajanaisen asema perheessä ja yhteisössä	51
5.3 Maahanmuuttajanaisten tasa-arvokäsityksiä.....	57
5.4 Keskeiset kokemukset valmennuksesta ja niiden vaikutukset	62
6 Pohdinta.....	65
Lähteet.....	69
Liitteet.....	74

1 Aluksi

Sosiaalitieteelliseen tutkimusalaan kuuluva tutkimukseni käsittelee maahanmuuttajanaisten kokemuksia ja mielipiteitä maahanmuuttajanaيسille suunnatusta valmennuksesta, jonka toteuttajana toimi Oulun Seudun Setlementti ry:n Naisten koulu - projekti. Tutkimukseni on kvalitatiivinen fenomenologinen tutkimus. Metodologinen valintani pohjautuu fenomenologian yksittäisille kokemuksille annettaviin merkityksiin, joita pyrin teoriaohjautuneesti ymmärtämään. Keskeisinä käsitteinä tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä ovat kotouttamistyö, maahanmuuttajuus, akkulturaatio eli kulttuurinen muutos sekä yhteisösosiaalityö ja Setlementtiliike. Käsittelem tutkimuksessa myös lyhyesti tasa-arvoon liittyviä käsitteitä, jotka nousivat maahanmuuttajanaisten haastatteluista esiin. Setlementtiliikkeen taustalla on pitkälle viety yhteisösosiaalityön ajatuspohja. Yhteisösosiaalityön merkitystä tulen käsittelemään tutkielmassani Setlementin taustaideologiana, mutta myös sen merkityksestä yhtenä työmenetelmänä tehdessä maahanmuuttajasosiaalityötä.

Olen työskennellyt kymmenen vuoden ajan maahanmuuttajien parissa erilaisissa työtehtävissä. Naisten koulu – projektiin minulla on ollut mahdollisuus tutustua työni kautta jo projektin alusta alkaen ja olen ollut jonkin aikaa projektin ohjausryhmän jäsenenä. Keskustellessani projektin henkilöstön kanssa keväällä 2013, nousi esille tarve tuottaa tutkimustietoa maahanmuuttajanaيسille suunnattuun valmennukseen osallistuneiden kokemuksista koulutuksesta. Koska kyseessä on projekti, jolla on tavoitteena vakiinnuttaa kehiteltyjä toimintatapoja, oli luontevaa, että tekisin tutkielmani aiheesta, josta hyötyisivät sekä projektin toteuttaja ja minä tutkijana.

Naisten koulusta ja sen kahdelta ensimmäiseltä toimintavuodelta on vuonna 2011 kirjoitettu teos: Tuen ja kohtaan maahanmuuttajanaيسia – kokemuksia Naisten koulusta. Teoksessa hankkeen työntekijät yhdessä muiden maahanmuuttajatyön asiantuntijoiden kanssa ovat pohtineet Naisten koulun vaikutusta maahanmuuttajanaisiin ja yleensäkin koulutuksen merkitystä osana kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotou-

tumisajalla olevilla maahanmuuttajille on mahdollisuus päästä kunnan ja/tai valtion järjestämiin kotoutumiskoulutuksiin. Haasteellisessa asemassa ovat ne maahanmuuttajanaiset, jotka ovat erityisesti äitiyden tai sairauden vuoksi poissa työmarkkinoilta ja koulutusmahdollisuuksista kotoutumisaikana tai osallistuminen on ollut pätkittäistä esimerkiksi useampien peräkkäisten raskauksien vuoksi. Naisille tai miehille suunnatut koulutukset ovat varsin vähäistä koulutusjärjestelmässämme. Tarvetta omille ryhmien muodostamiselle kuitenkin on, erityisesti marginaaliryhmille kuten maahanmuuttajanaiset tai – miehet tai muut etniset ryhmät.

Maahanmuuttajiin liittyvää tutkimusta Suomessa on jo olemassa jonkin verran, mutta tutkimuksissa tulisi ottaa huomioon entistä enemmän maahanmuuttajien heterogeenisyys. Ei voida puhua suuresta yleisestä ryhmästä nimeltä maahanmuuttajat eikä tulisi harrastaa jatkuvaa yleistystä koskien koko maahanmuuttajaväestöä. Nyky-yhteiskunnassa olisi merkityksellistä tuottaa tutkimusmateriaalia, jollakin muulla yhteisellä tekijällä kuin maahanmuuttajat - käsitteellä. Tutkimuksessani haastateltavat ovat maahanmuuttajanaisia, jotka ovat asuneet pitkään Suomessa. Tutkimukseni kannalta esimerkiksi lähtömaalla tai maahan muuton syyllä ei niinkään ole merkitystä vaan tavoitteena oli löytää eri-ikäisiä ja eri koulutustaustan omaavia naisia, jotka ovat hakeutuneet maahanmuuttajanaisille suunnattuun valmennukseen. Tutkimukseni aihe on mielestäni ajankohtainen ja tarpeellinen, jolla voidaan perustella muun muassa Oulun Seudun Settlementissä suunnitteilla olevaa Miesten koulu – toimintaa tai herättää yleisellä tasolla keskustelua sukupuolen mukaan suunnatuista koulutuksista tai ryhmätoiminnasta. Settlementillä on jo kokemusta Tyttöjen talo ja Poikien talo – toiminnoista, joissa toiminta on suunnattu sukupuolen mukaisesti.

Tutkimukseni rakentuu lukujen aluksi ja pohdinnan lisäksi neljästä kokonaisuudesta. Luvussa kaksi (2) syvennyn tämän tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin. Tarkastelen maahanmuuttajuutta sekä käsitteenä että maahanmuuttoa tilastojen, tutkimuksien ja lainsäädännön valossa. Avaan sosiaalipsykologi John W. Berryn kehittämää akkulturaatioteoriaa osana yksilön ja perheen kotoutumisprosessia. Akkulturaatio on prosessi, jossa yksilö on kosketuksissa omasta poikkeavaan kulttuuriseen ympäristöön. Lisäksi

käsittelen voimaantumisen, empowermentin – käsitettä. Luvussa kolme (3) käsittelen yhteisösosiaalityötä ja settlementiliikkeen peruslähtökohtia. Luvussa neljä (4) asetan tutkimuksen tehtävän, esittelen tutkimusaineiston ja – menetelmän ja kuvaan tutkimusaineiston analyysitavan ja – prosessin. Lisäksi pohdin tutkimuksen eettisiä kysymyksiä ja asemaani tutkijana. Luvussa viisi (5) analysoin maahanmuuttajanaisten haastatteluista nousevia aiheita teoriaohjautuneesti. Luvussa kuusi (6) pohdin tutkimuksen tuloksia.

2 Kotouttaminen ja kotoutuminen

2.1 Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, joka on syntynyt ulkomailla ja muuttanut Suomeen joko pysyvästi tai toistaiseksi (Martikainen & Haikkola 2010, 10). Yleisimmät syyt Suomeen muuttamiseen ovat paluumuutto, pakolaisuus, perhesyyt, työ ja opiskelu. Suurimman ryhmän näistä muodostavat pakolaiset, paluumuuttajat ja suomalaisen kanssa avioituneet. (Forsander & Ekholm 2001, 108, Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 17.) Maahanmuuttajataustaista käytetään silloin, kun henkilö on itse muuttanut tai hänen vanhempansa ovat muuttaneet Suomeen (Martikainen & Haikkola 2010, 10).

Merja Aniksen (2008, 24) mukaan maahanmuuttaja-käsitteen tarkoituksen mukaisuutta voidaan kyseenalaistaa. Käsite on saanut kielteisiä sävyjä, sen kategorioidessa hyvinkin erilaiset maahanmuuttajat samaan ryhmään, johon liitetään usein tietynlaisia ominaisuuksia. Maahanmuuttaja-käsite sisältää ajatuksen toisista suhteessa meihin, suomalaisiin. Yleistä on, että maahanmuuttajat arkipuheissa rinnastetaan pakolaisiin, vaikka se on vain yksi ja sisäisestikin hyvin heterogeeninen maahanmuuttajaryhmä. Milloin maahan muuttanut lakkaa olemasta maahanmuuttaja, on tärkeä kysymys. Maahanmuuttaja-käsitettä käytetään arkielämässä koskemaan kaikkia ulkomaalaisuusiä ja -taustaisia tai ulkonäöllisesti erottuvia riippumatta siitä, kuinka kauan on asunut Suomessa ja/tai onko Suomen kansalainen.

Käsitteiden käyttö ilmentää vallankäyttöä ja pyrkimystä kontrolloida maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia, mutta myös tarvetta yhteisesti jaettuihin näkemyksiin sanojen merkityksestä. Käsitteet luovat ajatuksen ja ylläpitävät kategoriaa ”meidät” ja ”toiset”. Puhutaankin usein maahanmuuttajakäsitteen vastakäsitteenä kantaväestöstä tai valtaväestöstä, jotka tarkoittavat syntyperäisiä, etnisesti suomalaisia henkilöitä. Kun käytetään valtaväestön vastakäsitteenä maahanmuuttaja – käsitettä, viittaa se vähemmistö-

asemassa olevaan yhteiskuntaryhmään, joka on maahanmuuttajuuteen liittyvien erityiskysymyksien ja – prosessien suhteen vähemmän valtaa omaavassa marginaalisessa asemassa. Kuitenkaan sellaisenaan maahanmuuttaja- käsite ei määrittele erilaisuuden tai samanlaisuuden astetta suhteessa valtaväestöön vaan tarvitaan tilannesidonnaisia lisämääreitä. Jos maahanmuuttajasta tarvitaan yksilöidympää tietoa, tarvitaan tietoa mistä, milloin ja mistä syystä henkilö on muuttanut Suomeen, minkälaisia prosesseja hän on maahanmuuttoon liittyen käynyt ja onko maahanmuuttoon liittyvät tekijät keskeisessä roolissa yksilön elämässä. (Anis 2008, 25.) Käsitteitä pakolainen, kiintiöpakolainen, turvapaikanhakija, paluumuuttaja, ulkomaalainen, siirtolainen ja siirtotyöntekijä olen avannut tutkimuksen liitteessä 2.

Merkityksellinen maahanmuuttosyy on erityisesti uudessa maassa oleskelun alkuvaiheessa. Maahanmuuttajan elämä ja häneen kohdistuvat odotukset perheen, oman etnisen yhteisön sekä suomalaisen yhteiskunnan taholta näyttäytyvät eri tavalla jos kyseessä on työperäinen maahanmuutto, jolloin hänellä on työpaikka tai ainakin odotukset sen löytymisestä ovat vahvat kuin jos hän muuttaa maahan parisuhteen tai perheenyhdistämisen kautta. Hänen omat tarpeensa ja suunnitelmansa ovat eri elämäntilanteessa erilaisia. Esimerkiksi opiskelumuuttoon sisältyy ajatus sosiaalisesta noususta ja yleensäkin nuoret aikuiset ovat iäkkäämpiä liikkuvampia. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 22.) Muuttoliikkeen tutkijat Stephen Castles ja Mark Miller (2003, 7) toteavat löytäneensä itsensä marginalisoituneina yhteiskuntatieteistä, koska muuttoliikkeen tutkimista ei nähdä tärkeänä suhteessa muihin johtaviin yhteiskunnallisiin teorioihin. Globalisaation teoria on nyt keskellä kansainvälisen yhteiskuntatieteiden keskusteluja ja ihmisten liikkuvuus on ratkaiseva globalisaatiota.

Suomessa maahanmuuttajien kanssa tehtävä ammatillinen sosiaalityö on uutta, mutta sen määrä on kasvamassa. Suurimmissa kaupungeissa sosiaalityöntekijöiden toimenkuvaan kuuluu jo aktiivinen sosiaalityö maahanmuuttajien kanssa sisältäen pakolaiset ja muut maahanmuuttajat. Ulkomaalaisten osuus suomen väestöstä onkin viimeisen kymmenen vuoden aikana noussut, mutta määrä on edelleen suhteellisen pieni. (Anis 2005, 4.) Maahanmuuttajien palvelujärjestelmälle ja henkilöstömitoituksiin luo painet-

ta maahanmuuttaja-asiakkaiden määrän kasvu. Ulkomaalaisväestöä on lisännyt pakoisten kuntiin osoittaminen, vaikka monet jälleenmuuttavat pääkaupunkiseudulle. Suomen jokaisessa kunnassa asui tilastotietojen mukaan 2009 -2012 vaihteessa vähintään yksi ulkomaalainen. (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006, 13.)

Integroituminen eli kotoutumisen käsite vakiintui kotouttamislain (493/1999) myötä. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta sai lain voiman 9.4.1999. Kotoutumisella tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä ja heitä koskevat samat oikeudet ja velvollisuudet kuin kantaväestöllä. Maahanmuuttajilla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja uskontoaan sopusoinnissa suomalaisen lainsäädännön kanssa. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 20.) Kotouttaminen puolestaan tarkoittaa kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä viranomaisten taholta (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta 493/1999). Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta on 1.9.2011 korvattu voimaan tulleella Laki kotoutumisen edistämisestä. Uudessa laissa soveltamisala koskee kaikkia maahanmuuttajia eikä pelkästään pakolaisena ja turvapaikanhakuprosessin kautta Suomeen muuttaneita. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1.9.2011/ 1386/2010.) Laissa määritellään eri tahojen velvollisuudet kotouttamistyössä.

1990-luvulta lähtien on Suomessa maahanmuuttajiin liittyviä tutkimus jonkin verran lisääntynyt samalla monipuolistuen. Tutkimuksista valtaosa on keskittynyt ensimmäistä maahanmuuttajasukupolvea käsitteleviin kysymyksiin. Erityisesti 2000-luvulla maahanmuuttajanuorten, -perheiden ja -sukupolvien tutkimus on lisääntynyt. Tutkimukset, jotka koskevat maahanmuuttajanuoria ja -perheitä, ovat yleensä laadullisia tapaustutkimuksia eikä laajempia määrälliseen aineistoon perustuvia tutkimuksia. Tämä johtaa siihen, ettei tuloksia voida yleistää. Erityisesti nuorisotutkimuksissa on tarkasteltu somalialaisia ja venäläisiä nuoria, joista esimerkkinä Anne Alitolppa-Niitamon väitöskirja vuodelta 2004. (Martikainen & Haikkola 2010, 20.)

Suuria teemoja maahanmuuttajiin liittyvissä tutkimuksissa 2010-luvulla ovat nuorina maahan muuttaneet ja maahanmuuttajien Suomessa syntyvät lapset. Vuoteen 2025 mennessä tilastokeskuksen mukaan Suomessa olisi 30 000 nuorena maahan muuttanutta ja 80 000 maahanmuuttajien synnyttämää lasta, jotka ovat päättämässä peruskoulua ja etsimässä jatkopaikkaa eli joka kymmenes. Todennäköistä on, että maahanmuutto vähitellen kasvaa, kun maamme hallitus ajaa aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa. (Martikainen & Haikkola 2010, 35- 36.) Jatkossa maahanmuuttajatutkimuksessa tulisi kiinnittää huomiota maahanmuuttajasukupolviin sekä erilaisin väestöennustein arvioida tulevia väestöhaasteita. On myös syytä kiinnittää huomiota maahanmuuton selkeään sukupuolittuneisuuteen, jotta saataisiin selville siihen liittyvät lainsäädännölliset ja maahanmuuttopoliittiset piilorakenteet. (Martikainen 2007, 63.)

Leila Nisula (2010) on akateemisessa väitöskirjassaan käsitellyt vuorovaikutuskulttuuria ja sen jäsentymistä maahanmuuttajien työllistämismuunnoksessa. Työllistämismuunnos tai työhönvalmennukset pyrkivät edistämään maahanmuuttajien työllistymistä ja integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutkimuksessa kohteena oleva työllistämismuunnos sijoittuu suomalaisessa palvelujärjestelmässä virallisen ja epävirallisen välimaastoon. Sosiaaliseen elämään sisältyy vuorovaikutus ja se perustuu ihmisten väliseen keskinäiseen kanssakäymiseen. Nisulan tutkimuksessa monikulttuurisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan sitä, että työllistämismuunnokseen osallistuvat tulevat vuorovaikutukseen erilaisista kulttuureista. Vuorovaikutuskulttuuria jäsentävät sekä toimijoiden omat sisäistetyn kulttuuriset vuorovaikutustavat että vuorovaikutuksen muodostumiseen vaikuttavat yleisesti yhteiskunnassa vallitsevat rakenteet. Näihin rakenteisiin sisältyy maahanmuuttoon ja kulttuuriseen erilaisuuteen sisältyvät käsitykset, jotka voivat nousta esiin muun muassa työllistämismuunnoksessa työskentelevien työntekijöiden toiminnoissa. (Nisula 2010, 13.)

Tilastokeskuksen väestörakennetilaston mukaan Suomen virallinen väkiluku oli vuoden 2012 lopussa 5 426 674 henkilöä (Tilastokeskus 2013). Ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä on 3.6 %. Vieraskielisten määrä vuoden 2012 lopussa oli 4.9 % väestöstä, josta suurin vieraskielisten ryhmä oli äidinkielenä venäjää puhuvat (62 554 henkilöä).

Muut suurimmat vieraskielisten ryhmät ovat eesti/viro (38 364 henkilöä), somali (14 769 henkilöä), englantia (14 666 henkilöä) ja arabia (12 042 henkilöä). Tilastokeskuksen mukaan Suomeen muutti ulkomailta vuoden 2012 aikana 31 280 henkilöä. Määrä on edellisvuotta 1800 henkilöä enemmän ja enemmän kuin koskaan itsenäisyyden aikana. Myös Suomesta ulkomaille muutto lisääntyi hieman. (Maahanmuuton vuosikatsaus 2012). Suomeen vuosittain on muuttanut arviolta 30 000 henkilöä, joista suomalaisia paluumuuttajia on noin kolmasosa. Arviolta viidennes vuosittain noin 20 000 muuttaneesta poistuu maasta myöhemmin joko palaamalla kotimaahan tai muuttamalla johonkin kolmanteen maahan. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja muistioita 2011:12, 13.)

Yksi vaikeimmista maailmanlaajuisista ongelmista on pakolaisuus. Valtaosa kaikesta kansainvälisestä, pakolaisille ja pakolaisuuden kohteeksi joutuneiden kolmannen maailman maille menevästä avusta organisoi yksi organisaatio eli YK:n alainen Pakolaisasiain päävaltuutetun virasto UNHCR. (Hakovirta 1989, 1, 5.) Maailman pakolaisista UNHCR:n mukaan 80 % asuu kehitysmaissa. Pakolaisia on eniten Syyriassa, Iranissa ja Pakistanissa. Vuoden 2010 lopulla UNHCR:n mukaan konfliktien ja vainon vuoksi pakolaisiin joutuneita ihmisiä oli melkein 44 miljoonaa. Tästä joukosta 15 miljoonaa oli kotimaansa ulkopuolelle paenneita, maansisäisiä pakolaisia 27,5 miljoonaa ja turvapaikanhakijoita 850 000. (Suomen Pakolaisapu 2013.)

Suomessa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto on vielä kohtalaisen uusi ilmiö kansainvälisesti verrattuna. Pakolaisuus on tullut suurimmalle osalle suomalaisista tutuksi vasta 1990-luvun alussa, kun Suomeen saapui suuret somalipakolaisryhmät. Vuosina 1973- 2010 on Suomeen pakolaisena muuttanut 37 587 henkilöä, joten vieraskielisestä väestöstä vain murto-osa on pakolaistaustaisia. (Suomen Pakolaisapu 2013.) Pakolaisia saapuu Suomeen vuosittain sekä pakolaiskiintiön kautta että turvapaikanhakijoina. Turvapaikanhakijoita Suomeen vuonna 2012 saapui 3 129 henkilöä. Myönteisen oleskelulupapäätöksen sai eri syillä yhteensä 1 601 henkilöä. Suurimmat ryhmät turvapaikanhakijoista olivat vuonna 2012 irakilaiset, venäläiset, afgaanit, somalit, syyrialaiset, iranilaiset, nigeriläiset, bosnia ja hertsegovialaiset, serbialaiset ja kosovolai-

set. Oleskeluluvan hakijoita oli 94 eri kansalaisuuksista. Oleskelulupaa Suomesta haki kaiken kaikkiaan vuonna 2012 yhteensä 21 264 henkilöä, mikä on noin 11 % vähemmän kuin vuonna 2011. Maahanmuuttovirastossa tehtiin vuonna 2012 22 260 ensimmäistä oleskelulupaa koskevaa päätöstä, joista myönteisiä päätöksiä oli 76 % ja kielteisiä 24 %. Oleskelulupaa hakevista henkilöistä eniten oli venäläisiä, kiinalaisia ja intialaisia. Hakijamäärissä suurin muutos oli somalialaisten määrän väheneminen. (Maahanmuuton vuosikatsaus 2012.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) asettaa kuntien sosiaalitoimille laajan vastuun pakolaistaustaisten asiakkaiden kotouttamisesta yhteiskuntaamme. Pakolaisten kotouttamisvaiheen palvelut on monissa kunnissa keskitetty erilliseen yksikköön ensimmäiseksi kolmeksi vuodeksi. Sosiaalityön tavoitteena on kyseisenä aikana kotouttaa maahanmuuttajaa yhteistyössä asiakkaan, muiden viranomaistahojen sekä kolmannen sektorin kanssa. Sosiaalityötä ohjaavat samat ammatilliset ja eettiset periaatteet kuin kantaväestön kanssa, mutta työhön tuovat omat haasteensa monikulttuurisuus, pakolaisuuteen liittyvät seikat sekä monen muun erityistarpeen samanaikaisuus. Kaikilla maahanmuuttajilla ei ole sellaisia ongelmia, jotka vaatisivat sosiaalityön erityisosaamista, vaikka heillä on samankaltaisia ongelmia. Mainittavia ongelmia ovat muun muassa asumiseen liittyvät ongelmat, toimeettomuus, terveysongelmat, monilapsisuus, yksinhuoltajuus, taloudelliset vaikeudet, kielitaidottomuus sekä huoli ulkomaille jääneistä omaisista, sukulaisista tai ystävistä. (Berg 2012, 14 -15.)

Maahanmuuttajien perheet eivät aina noudata suomalaisen ydinperheen mallia vaan perhe voi olla suurperhe, jossa läheisten ihmissuhteiden määrä on merkittävästi suurempi kuin mihin Suomessa on totuttu. Perheet ja perhesuhteet voivat olla monimuotoisempia johtuen esimerkiksi pakolaisuutta seuranneista perheiden hajoamisista tai islamin hyväksymästä moniavioisuudesta. Huomioitava on, että yksinhuoltajaperheiden määrä maahanmuuttajien keskuudessa on suuri. Maahanmuuttajaäidin yksinhuoltajuus ilman sosiaalista verkostoa ja viranomaisten tarjoamia palveluita voi olla arjesta selviytymistä, kotoutumista ja työllistymistä vaikeuttava tekijä. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 27.)

Tässä tutkielmassa kohderyhmän muodostaa perheelliset maahanmuuttajanaiset, joita yhdistää osallistuminen maahanmuuttajanaisille suunnattuun koulutukseen. Naisten lähtömaalla tai maahanmuuton syyllä ei ole merkitystä tutkimuksen kannalta, mutta sillä on vaikutusta naisten kokemuksiin ja näkemyksiin Suomesta. Yhteistä tutkimukseni maahanmuuttajanaisille on se, että he ovat ylittäneet kotouttamislaissa määritellyt kotoutumisajan ja heillä on asiakkuus sosiaalityöhön.

2.2 Kotoutumisen eri osa-alueet

Suomessa kotouttamispalveluita on kehitetty jo parikymmentä vuotta, mutta vasta 2000-luvun alun lainsäädännön myötä, ovat palvelut juurtumassa kuntien palvelurakenteeseen ja toimintakäytäntöihin. Pakolaisten vastaanoton alkuaajoista lähtien kotouttavan sosiaalityön toimintatavat ovat olleet muutoksessa. Kotouttava sosiaalityö paikantuu maahan muuttaneiden vastaanottovaiheen sosiaalityöhön, normaalipalveluiden monikulttuuriseen sosiaalityöhön sekä paikalliseen asukas- ja kansalaistyöhön. Sosiaalityötä toteutetaan yksilö-, perhe-, ryhmä- ja yhteisötyönä. Kotouttavaa työtä tehdään myös maahanmuuttajayhteisöjen ja monikulttuuristen yhdistysten sekä kantaväestön yhdistysten kanssa. (Talvinen & Nylund 2008, 111.) Kotouttamistyöstä vastaa Suomessa kunnat, jotka ovat sitoutuneet vastaanottamaan pakolaisia.

Yhteiskuntaa vahvistavana voimana voidaan pitää inklusiota. Suomessa inklusiota toteutetaan suurimmaksi osaksi vahvojen ja perinteisten sosiaalipoliittisten toimenpiteiden avulla. Inklusiolle ei ole vielä olemassa vakiintunutta suomenkielistä käsitettä, mutta se voisi olla mukaan kuulumista, jäsenyyttä, huolehtimista ja olemista. Ihmisten osallistumista taloudellisesti, poliittisesti ja laillisesti pyritään vahvistamaan erilaisten lakien, taloudellisten tukien ja sosiaaliturvaetuuksien avulla. Peruspilarina suomalaisessa yhteiskunnassa on se, ettei ihmisten haluta elävän yhteiskunnan reunalla tai syrjällä vaan toiminnoissa mukana. Tällainen inklusio - suuntautuneisuus näkyy esimerkiksi siinä, että monille ryhmille kuten maahanmuuttajat, työttömät, syrjäytymisuhan

alla olevat, perustetaan erilaisia palveluita ja hankkeita, joiden avulla yritetään heitä saada mukaan yhteiskunnan toimintaan. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006, 22.) Viitala (2004, 132 -133) toteaa, että integraatiota pidetään myös inkluusiolle rinnasteisena käsitteenä. Integraatiossa lähtökohtainen ajatus on, että on ryhmiä, jotka ovat yhteisön tai yhteiskunnan ulkopuolella ja heidät tulisi integroida takaisin yhteisöön /yhteiskuntaan. Martikaisen ja Haikkolan (2010, 10) mukaan integraatio tarkoittaa prosessia, jossa maahanmuuttaja sopeutuu uuteen yhteiskuntaan ja yhteiskunta maahanmuuttajaan.

Akkulturaatiota eli kulttuurien muutosta pidetään joko tilana tai prosessina (Liebkind 2006, 13). Keskeinen ongelma maahanmuuttajien assimilaatio-, akkulturaatio- ja integraatiokeskusteluissa on pitkään ollut käsitteiden eritasojen määrittely. Yksilö- ja yhteisötaso on sekoitettu täsmentämättä puhutaanko yksilöllisistä sopeutumisstrategioista vai rakenteellisesta, ryhmätason reaktioista suhteessa valtaväestöön. Eniten Suomessa on siteerattu sosiaalipsykologi John W. Berryn (esim. 2002, 354) akkulturaatiomallia, jonka mukaan akkulturaatio on prosessi, jossa yksilö on kosketuksissa omasta poikkeavaan kulttuuriseen ympäristöön. Berry on jakanut akkulturaatio-käsitteen akkulturaatioasenteen mukaan integraatioon, assimilaatioon, marginalisaatioon ja segregatioon (Kuvio 1). Berryn malli on kritiikistä huolimatta selkeyttänyt eri käsitteiden rajausta ja keskinäistä erottelua. (Forsander 2001, 36 -37.)

Kuvio 1. Akkulturaatioasenteet (Berry 2002, 354)

		SUUNTAUTUMINEN OMAAN KULTTUURIIN	
		Kyllä	Ei
SUUNTAUTUMINEN VALTAKULTTUURIIN	Kyllä	Integraatio	Assimilaatio
	Ei	Separatismi	Marginaalisuus

Akkulturaatio on moniulotteinen prosessi, joka ei etene suoraviivaisesti kohti sulautumista toiseen kulttuuriin. Liebkindin (1994, 26; Liebkind ym. 2004, 51) mukaan akkulturaatioasenteissa integraatioasenne merkitsee sitä, että henkilö haluaa säilyttää oman kulttuurin samalla osallistuen yhteiskunnan toimintaan. Assimilaatioasenne eli sulautuminen merkitsee sitä, että henkilö haluaa hylätä oman kulttuurin ja sulautua valtaväestöön. Separatismiasenteen omaksunut pitää yllä vahvaa vähemmistöidentiteettiä ollen erillään valtaväestöstä ja marginaalisuus eli vieraantuminen merkitsee sitä, että henkilö on hylännyt molemmat sekä oman kulttuurinsa että valtaväestön kontaktit ja yhteiskunnan.

Akkulturaation ilmenemismuotoja voidaan luokitella sekä objektiivisina että subjektiivisina tunnusmerkkeinä. Objektiivisista voidaan mainita esimerkiksi toimeentulo, koulutustaso, kielitaito sekä sosiaaliset verkostot ja subjektiivisista voidaan puolestaan mainita maahanmuuttajien omat kokemukset elämäntilanteestaan. Akkulturaatioon vaikuttavat maahanmuuttajan sukupuoli, ikä, asuinalue, siviilisääty, maassaoloaika, koulutustaso, sosioekonominen asema ja ammattiaseman muutos. (Liebkind ym. 2004, 54, 58). Berry (2002, 354) on jakanut akkulturaation strategioita yksilötasolla etnokult-

tuurisissa ryhmissä sekä laajemmin yhteiskunnassa (Kuvio 2). Etnokulttuurisen ryhmän strategia koostuu jo edellä mainituista integraatiosta, assimilaatiosta, separatismista ja marginalisoitumisesta. Berry on jakanut yhteiskunnan tasolta tarkasteltuna akkulturaation monikulttuurisuuteen, kansojen sulatusuuniin, eriytymiseen ja poissulkemiseen. Sekä yksilö että yhteiskunnallisen strategiat voivat vaihdella yksilöiden, ryhmien ja yhteiskunnan välillä, koska niiden välillä tapahtuu vuorovaikutusta.

Kuvio 2. Akkulturaatioasenteet yhteiskunnassa (Berry ym. 2002, 354)

		YHTEISKUNNAN ASENNE	
		Kyllä	Ei
ETNISEN RYHMÄN ASENNE YHTEISKUNTAAN	Kyllä	Monikulttuurisuus (Multiculturalism)	Kansojen sulatusuuni (Melting pot)
	Ei	Eriytyminen (segregation)	Poissulkeminen (Exclusion)

Perheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin, vanhemmuuteen ja lastenkasvatukseen, perheenjäsenten hyvinvointiin sekä lasten ja nuorten kehitykseen akkulturaation muutosvoima vaikuttaa. On tärkeää tutkia perheen akkulturaatiota, koska kulttuurien kohtaaminen perheessä on jaettu kokemus ja se vaikuttaa jokaisen perheenjäsenen akkulturaatioon. Yksilön akkulturaatioprosessille perhe muodostaa keskeiset ehdot ja olosuhteet. Perheenjäsenten välillä voi olla erilaisia akkulturaatio-orientaatioita, jolloin akkulturaatioprosessien seuraukset voivat ilmetä eri tavoin eri perheissä. (Alitolppa-Niitamo 2010, 45 -46.)

Suomessa hyvinvointiyhteiskunnan perhepalvelut perustuvat suomalaiseen perhekäsitykseen. On oletettu, että perheillä on tietty rakenne ja koko sekä perheenjäsenten väliset, kulttuurisesti määrittyvät roolit. Kotouttamistoiminta on hyvin yksilökeskeistä eikä siinä juurikaan oteta huomioon perheiden tarpeita. Palveluissa ei oteta riittävästi huomioon perhekokonaisuutta ja maahanmuuton sekä kotouttamistoiminnan seurauksia, vaikka perhe on tärkeä resurssi yksilön hyvinvoinnissa ja onnistuneessa kotoutumisessa. Tulisi pohtia eri ammattiyhteisöissä tarkemmin sitä, miten maahanmuuttajaperheitä tuettaisiin enemmän tukemaan omia jäseniään muutoksen ja kotoutumisen myllerryksessä. Perheiden tukeminen ei saisi rajoittua pelkästään kolmen ensimmäisen kotouttamisvuoden ajan vaan sen tulisi voida tarvittaessa jatkua pidempäänkin. (Ali-tolppa-Niitamo 2005, 49.)

Suomessa sosiaalityö perustuu tasa-arvon ja muodollisen yhdenvertaisuuden vaatimuksille. Sillä on kaksoistehtävä, jossa elämäntilanteita ja tarpeita luokitellaan tasa-puolisuuden saavuttamiseksi, mutta samalla käsitellen niitä yksilöinä ja ainutkertaisina. Eri kulttuureista tulevien ja kantaväestön välille tasa-arvon luominen edellyttäisi erilaista, myönteisesti diskriminoivaa kohtelua. Muun muassa pakolaisten kanssa sosiaalityötä tehdessä tulee vastaan tilanteita, joissa tuen tarpeet, kriteerit ja palvelun saaminen pitäisi luokitella poikkeavin tavoin, jotta toteutuisi kokemus ihmisarvoisesta ja eettisestä kohtelusta. Käytännössä tämä tarkoittaa harkinnanvaraisuuden lisäämistä alkuvaiheen sosiaalityössä. (Berg 2012, 29.) Valtosen (2000) mukaan pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien aineellinen tukeminen on tärkeää, mutta sosiaalityön ei pitäisi tyytyä pelkästään siihen. Sosiaalityö on osa maahanmuuttajien täysivaltaista yhteiskunnallista osallistumista tavoittelevaa kotouttamista. Kotouttaminen on yhteiskunnallista integroitumista laajalla mittakaavalla ja erityisesti osallistumista työmarkkinoille. Voidaankin nähdä, että kotouttamissosiaalityön tehtävänä on rakentaa silta yhteiskunnan suuntaan ja luoda vahvat sidokset. (Raunio 2000, 108 -109.)

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta tuli voimaan 1.5.1999, jonka jälkeen sitä on muutettu ja täydennetty useita kertoja. Lain korvasi Laki kotoutumisen edistämisestä 1386 /2010, joka julkistettiin 31.12.2010 ja

astui voimaan osittain 1.1.2011 ja kaikilta osin 1.9.2011 alkaen. *”Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken.”*

Lain naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1 §) mukaan sen tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaan erityisesti työelämässä (Tasa-arvolaki 609/1986). Keskeisimmät velvoitteet tasa-arvolaisissa ovat yleinen syrjinnän kieltö, viranomaisien velvollisuus edistää tasa-arvoa, kiintiösääntö valtion ja kuntien toimieliemissä, työnantajien ja oppilaitoksien velvollisuus edistää tasa-arvoa, syrjinnän kieltö työelämässä, oppilaitoksissa, etujärjestöissä ja tavaroiden sekä palvelujen tarjonnassa ja hyvitysseuraamus. (STM 2013.)

Tuomas Martikainen ja Lalita Gola (2007, 88- 102) ovat artikkelissaan Intian niemimaalta muuttaneiden naisten käsityksiä perheestä ja sukupuolirooleista todenneet, että maahanmuuttajanaiset nähdään helposti patriarkaalisen perhejärjestelmän uhreina ja eräänlaisina tasa-arvoistuneen länsimaisen naisen ideaalityypin vastakohtina ja maahanmuuttajien perheet konservatiivisina, ei-länsimaisten perhearvojen pesäpaikkana. Artikkelin tarkoituksena on haastaa tätä kuvaa maahanmuuttajaperheistä sekä maahanmuuttajanaisista passiivisina ja alistettuina perheenjäseninä. Monien kulttuurien koskemattomimmat ja tarkimmin vartioidut arvot tiivistyvät käsityksistä perheestä ja sukupuolten välisistä rooleista. Ne ovat myös merkittäviä puheenaiheita yleisissä kulttuuri-, etnisyyss- ja uskontodiskursseissa. Artikkelissa todetaan, että maahanmuutto- ja kotoutumistutkimuksessa korostetaan usein perhe-elämän herkkyyttä konflikteille, mutta tutkimuksesta nousi esiin perheen asema voimavarana, joka määrittyi suhteessa suomalaisen perhe-elämän puutteisiin sekä sukupuoliroolien epävarmuuteen, joita tulkittiin kulttuurieroiksi. Suomalaisten perhe-elämä ja sukupuoliroolien monimuotoisuus tunnustettiin, mutta ne nähtiin haavoittuvaisempana ja jonkin verran moraalittomampana kuin intialaisten perhe-elämä.

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat maahanmuuttajanaisten yksilölliset kokemukset kotoutumisprosessissa suhteessa Berryn kehittämään akkulturaation ilmenemismuotoihin. Tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajanaiset toivat haastatteluisissa esiin omia ja perheenjäsenten erilaisia kotoutumiskokemuksia sekä ajatuksia tasa-arvosta.

2.3 Voimaantumisen merkitys kotoutumisessa

Liisa Hokkasen (2009, 315 -317) mukaan tuskin enää löytyy yhteiskuntaa tai ihmisiä käsittelevää tieteenalaa, joissa ei olisi omaksuttu empowerment – käsitettä. Monipuolistunut käyttö on tuonut empowermentin suomennoksen mukaan yleiskieleen. Vaikka käsitettä on laajasti käytetty, on siitä kirjoitettu sosiaalityöntensiivistä vähän. Eri teorioissa empowerment jaetaan joko prosessiin ja päämääriin tai eri tasoihin. Sosiaalityössä empowermentin – määritelmät syntyvät vuorovaikutuksessa suhteessa muihin tieteisiin. Kattavimman ja yleisimmän määritelmän sosiaalityön näkökulmasta on määrittänyt Robert Adams (kts Adams, 2003).

Empowerment sanaa suomennetaan monella eri tavalla kuten: valtaistuminen, valtautuminen, voimaantuminen, voimavaraistuminen (Hokkanen 2009, 329). Robert Adams (Adams 2003, 3.) on määritellyt empowermentin prosessiksi, jonka kautta yksilöt, ryhmät ja yhteisöt tulevat kykeneviksi kontrolloimaan ympäristöään ja hankkimaan resursseja päämääriensä saavuttamiseksi ja elämän laadun maksimoimiseksi. Prosessin voisi myös määrittää keinoksi tai työtavaksi, jolla saavutetaan ”ihannetila”. Adams on liittänyt valtaistumisen käsitteen kriittiseen sosiaalityöhön sekä 1960- luvun yhteiskunnalliseen ja poliittiseen aktivismiin. Adams on liittänyt ammattimaisen sosiaalityön sijaan voimaantumisen erityisesti oma-apuryhmiin eli vertaistukiryhmien ja liikkeiden organisoimaan toimintaan. Silti Adams näkee myös sosiaalityössä mahdollisuuksia valtaistavalle toiminnalle. Hänen mukaansa sosiaalityön tulisi muuttua asiakaslähtöisempään ja osallistavampaan suuntaan, jotta se voisi toimia voimaantumisen mahdollista-

jana.

Voimaannuttaminen tai myös voimavaraistaminen (empower) on panostusta yksilön ja yhteisön omiin resursseihin hallita omaa elämäänsä. Sosiaalityössä sen tulisi näkyä kolmella eri tasolla. Työntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa voimavaraistaminen on pyrkimystä lisätä asiakkaan resursseja toimia omassa asiassa. Yhteisötasolla on kyse yhteisöjen voimavaraistamisesta huolehtimaan omista ongelmistaan. Sosiaalipolitiikan tasolla pyrkimyksenä tulisi olla parantaa niiden asemaa, jotka kärsivät sosiaalisista ongelmista. (Mullaly 1997, 168.) Maahanmuuttajalaisille suunnatun koulutuksen toiminnan perusidea on tarjota maahanmuuttajalaisille ryhmänä koulutusta, jolloin naiset saavat toisistaan vertaistukea ja toimivat toistensa voimaantumisen lähteinä.

Fook (2002, 103 -113) jakaa voimaantumisen prosessin neljään eri osaan; dekonstruktioon, vastarintaan ja kyseenalaistamiseen, haastamiseen sekä uudelleen rakentamiseen. Dekonstruktiovaiheessa keskitytään ”voiman” (tai voimavarojen) lähteiden löytämiseen, ja siihen miten ne ymmärretään eri tilanteissa. Vastarintavaiheessa pyritään tunnistamaan voimavaroja, joita tulisi muuttaa yhä enemmän voimaantumiseen päin. Haastamisen vaiheessa tarkastellaan yhä tarkemmin, mitä muutoksia tulisi tehdä, jotta voimaantuminen tapahtuisi. Uudelleen rakentamisen vaiheessa keskitytään katsomaan niitä muutoksia, joita edellisissä vaiheissa on löydetty, ja niiden avulla pyritään todentamaan sitä, mitkä todelliset voimavarat oikein ovat.

Parton & O’Byrnen (2000, 59 - 60) mukaan muutos on loputonta, väistämätöntä ja sitä tapahtuu koko ajan eikä mikään pysy samana. Muutos ei ole pelkästään tapahtumia vaan myös meillä on jotain sanomista siihen. Mitä enemmän meillä on toimijuutta, sitä enemmän meillä on voimaa. Meidän tulee tietää, mitä teemme. Huomioitu erilaisuus saa aikaan muutosta ja huomioimaton erilaisuus jää olemaan. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tulisi auttaa asiakkaita löytämään oma arvokas itsensä ja sen jälkeen voimme olettaa, että he tekevät jotain toisin. Auttamalla löytämään erilaisuus, se vahvistaa ja voimaannuttaa asiakasta ja saa heidät tuntemaan, että he ovat vaikuttaneet omaan

elämään. Voimaannuttaminen tapahtuu kuuntelun, vahvistamisen, nöyrytyksen, yhdessä työskentelyn ja toiminnallisuuden avulla ottaen huomioon asiakkaan ja hänen kykynsä tehdä muutosta. Tähän päästään käyttämällä oikeita sanoja ja rakentamalla muutosta. Henkilökohtaisen toimijuuden tunnustaminen ja vahvistaminen ovat keskeisiä myös konstruktivisessa sosiaalityössä. Voimaannuttaminen on erityisen tärkeää niille, jotka ovat joutuneet huono-osaisiksi tai kaltoin kohdelluiksi.

Käytännössä sosiaalityötä tekevä voi siis esittää eri vaiheissa kysymyksiä, jotta voimavarat saadaan tuotua esiin. Aluksi keskitytään löytämään vastauksia siihen, millaisia voimavaroja yleensäkin esiintyy ja millaisissa tilanteissa. Kun voimavarat on paikannettu ja on ymmärretty se, millä tavoin voimavaroja käytetään, voidaan keskittyä miettimään mitkä voimavarat ovat sellaisia, että niitä käytetään ”väärissä” yhteyksissä ja mitä voimavaroja tulisi kyseenalaistaa. Tämän jälkeen pyritään miettimään sitä, millä tavoin voidaan tukea niitä voimavaroja, jotka tietyissä konsepteissa ovat tärkeitä ja millä tavoin voidaan yrittää luopua sellaisesta ”voimasta”, joka on kontrolloivaa ja epäedullista. Lopuksi voidaan miettiä useita eri tyylisiä strategioita, joiden avulla voimaantumista ja oikeanlaisia voimavaroja saadaan tuotua esiin oikealla tavalla. (Fook 2002, 103 -106.)

Hokkasen (2009, 332 -334) mukaan valtaistavaa ja voimaannuttavaa mallia ei tule nähdä toisilleen vastakkaisina toimina, sillä ne tarvitsevat toisiaan. Valtaistava toiminta ei ole vailla voimaannuttavia merkityksiä, sillä valtaistuminen luo voimaannuttavia kokemuksia. Voimaantuminen voi toimia katalysaattorina valtaistumiselle. Voimaantuminen on elämään merkitystä, sisältöä ja laatua tuottava prosessi ja sillä on myönteinen vaikutus ihmisen itsetuntoon ja mahdollisesti myös toimijuuteen.

Tässä tutkimuksessa olevat maahanmuuttajanaiset ovat osallistuneet valmennukseen, Naisten kouluun, jonka yhtenä tavoitteena oli parantaa vaikeasti työllistyvien maahanmuuttajanaisten mahdollisuuksia selviytyä suomalaisessa yhteiskunnassa kansalaisyhteisönä, työntekijänä, naisena ja äitinä. Valmennuksen avulla oli pyrkimys voimaannuttaa

maahanmuuttajanaisia ja lisätä heidän elämähallintataitoja. (Viren ym. 2011, 96.)
Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella maahanmuuttajanaisten kokemuksia valmennuksesta ja sen vaikutuksesta heidän elämään.

3 Yhteisöllisyys kotoutumisessa

3.1 Yhteisösosiaalityö

Sosiaalityö on kansallista toimintaa. Sosiaalityö on sidoksissa eri maiden omiin historioihin, poliittisiin järjestelmiin ja virtauksiin, hyvinvointivaltion järjestämisen tapaan ja niin edelleen. Tosin kansainväliset virtaukset sosiaalityön saralta näkyvät ja ovat koko historian ajan näkyneet myös suomalaisessa sosiaalityössä. Sosiaalityön määrittelyn on usein sanottu olevan vaikeaa, koska sosiaalityö pitää sisällään monenlaista toimintaa. (Juhila, 2006, 17.) Tulevaisuudessa sosiaalityö asettaa päämääräkseen yksilön ja yhteisön omaehtoisen toiminnan tukemisen niin sosiaalisia ongelmia ennakoivassa kuin korjaavassakin mielessä. Sosiaalityö voi tulevissa tehtävärakenteissa olla toimija, jolla on kokonaiskäsitys asiakkaiden, osallisten sekä yhteisöjen elinoloista ja tarvittavista palveluista. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:13, 80.)

Suomessa pääasiallisesti nähdään sosiaalityö yhtenä hyvinvointipolitiikan ja sosiaalipolitiikan instrumenttina. On kuitenkin tärkeää korostaa, että sosiaalityöllä on sosiaalipolittisista rakenteista ja lakisääteisistä tehtävistä riippumaton sisältö, joka koskee ihmisten ja yhteisöjen sosiaalisia suhteita. Ammattilaisten tulee ymmärtää ihmisten ja yhteisöjen välistä vuorovaikutusta ja he tarvitsevat osaamista ihmisten yhteisösuhteiden käsittelyssä. On tarpeellista painottaa sosiaalityön luonnetta ja yhteiskunnallista tehtävää ihmisten ja yhteisöjen ammatillisena kumppanina, joka vahvistaa mahdollisuuksia ja voimavaroja, joita ihmisissä ja yhteisöissä on. (Kananoja 2007, 21 -22.)

Sosiaalityön tarkoituksena on siis edistää ja ylläpitää kansalaisten ja yhteisöjen hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta. Sosiaalityön tavoitteena on yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen omaehtoisen toiminnan tukeminen. Sosiaalityössä on lähtökohtana sekä sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen että tuen tarpeessa olevien kansalaisten voimavarojen vahvistaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2006:11, Sosiaalihuolto

Suomessa, 9.) Lähtökohtana on siis aina vaikeuksissa oleva ihminen, joka joko itse on hakeutunut etsimään apua tai jonka hankaluuksista ovat toiset ihmiset antaneet viitteitä. Sosiaalityö on kuitenkin pitkälle lakisääteisesti sidottua. (Rauhala, 2005, 138.) Sosiaalityötä ei tulisikaan samaistaa kaikkien normaaleissa elämäntilanteissa olevien kansalaisten sosiaalipalveluksi vaan se on tarkoitettu erityisen vaikeassa tilanteessa oleville huono-osaisille kansalaisille. Sosiaalityön tehtävänä onkin turvata huono-osaisien ihmisten selviytyminen. (Raunio 2004, 25.)

Yhteisön käsite on meille monelle tuttu arkielämästä esimerkiksi kun keskustelemme työyhteisöstä, perheyhteisöstä, opiskeluyhteisöstä. Kun käsitettä tarkastelee lähemmin, huomaa ettei se olekaan niin yksiselitteinen ja helposti määriteltävä. Määrittelyn vaikeus ilmenee jo siinä, ettei sitä voida kuvata konkreettisesti. Yhteisö on ymmärrettävissä sosiaalisena ilmiönä, jota sosiaalisissa käytännöissä rakennetaan ja ylläpidetään. Yhteisöllisyyttä tuotetaan sosiaalisten normien, sosiaalisen tuen tai sosiaalisen kontrollin kautta. Oleellista yhteisöllisyydessä on yhteisöjen rajojen määrittely; ketkä ovat "meitä" ja ketkä "toisia". Yhteisöllisyys perustuu ajatukselle, että yhteisö olisi jotain luonnostaan hyvää, aitoa ja tavoittelemisen arvoista. Yhteisön käsitettä käytetään yleisesti ja epätarkasti myös ryhmämuodostelmien yleisnimenä. (Roivainen 2008, luku 1, johdanto.)

Sosiaalisten ongelmien monimutkaistuessa sosiaalityöntekijöiden kyky työskennellä erilaisilla rajapinnoilla ja toimia asiakkaiden asianajajina on yhä enemmän esillä. Toistuvasti esille nousee myös olennaisena osana arkityötä eri ammatti- ja hallintokuntien rajat ylittävä moniammatillinen yhteistyö sekä verkostoituminen. (Strömberg-Jakka & Karttunen 2012, 8-9.) Maahanmuuttajille suunnattuja kotouttamistoimintoja järjestävät kunnat, seurakunnat, järjestöt ja yhdistykset. Toiminnot voivat olla osa niiden niin sanottua normaalia toimintaa tai määrääjäksi rahoitettuja projekteja, joilla tähdätään maahanmuuttajien kotouttamiseen, työllistymiseen ja vahvistumiseen. Tavoitteena on myös heidän voimavarojen hyödyntäminen ja aktivoiminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä yhteistyön kehittäminen viranomaisten, kantasuomalaisten kansalaisjärjestöjen ja maahanmuuttajien järjestöjen välillä. (Mikkonen 2005, 57.) Kunnallisen sosiaali-

työn ja kolmannen sektorin tulisi vielä enemmän tehdä yhteistyötä. Kolmannen sektorin työntekijät ovat alansa ammattilaisia ilman virkavastuuta. Heiltä tuleva substanssitietoisuus olisi oleellista hyödyntää entistä tehokkaammin ja tieto tulisi saattaa sekä perussosiaalityötä tekevien että johtajien, päättäjien ja poliitikkojen tietoisuuteen. Erilaisia ja eri tason tutkimuksia tuotetaan kolmannen sektorin taholta, mutta niistä saatavaa tietoa ei ole hyödynnetty tarpeeksi tai sitä ei ole käytetty ollenkaan.

Kaupungistuneessa yhteiskunnassa perinteiset sosiaaliset verkostot kuten suku ja naapurusto, ovat menettäneet merkitystään. Usein myös maaseudulla lähiverkostot ovat heikentyneet kasvukeskuksiin muuttamisen myötä eikä tulomuuttoalueilla ole uusia yhteisöjä helposti muodostunut. Yhteisöllisyys parhaimmillaan luo hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa. Tiivis yhteisö voi toisaalta rajata ulkopuolelle ja edesauttaa sosiaalista syrjäytymistä. Yhteisö muodostuu ihmisistä, joilla on jotain yhteistä. Yhteisöllisyyden perustana voi olla alueellinen tekijä, sosiaalinen vuorovaikutus tai symbolinen merkitys ja jaettu kollektiivinen identiteetti. Yhteenkuuluvuutta ilmenee myös erilaisissa etnisissä, kulttuurisissa ja kielellisissä ryhmissä esimerkiksi saamelaiset saamelaisille ja samoista lähtömaista Suomeen muuttaneet. (Roivainen 2008, lukujen 3-5 johdanto.)

Maahanmuuttajasosiaalityössä yhteisöllinen toimintatapa on yksi työmenetelmä. Juuri maahan muuttaneille pyritään mahdollistamaan viranomaisten tekemän sosiaalityön lisäksi yhteys joko saman etnisen taustan omaavien järjestöjen tai yhdistyksien toimintaan tai kolmannen sektorin tarjoamiin palveluihin tai kaupungin omien yhteisöllisten toimintojen piiriin kuten oman asuinalueen asukastupiin tai monikulttuurikeskukseen. Oleminen pelkästään oman etnisen kulttuurin edustajien kanssa toisaalta tukee kotoutumisvaiheen kipupisteitä, mutta toisaalta voi edistää syrjäytymistä. Maahanmuuttajasosiaalityötä tehdään isoissa kaupungeissa yleensä omissa yksiköissä tietyn ajan maahan muuton jälkeen. Pienemmissä kunnissa taas erikoisyksiköihin ei ole mahdollisuutta vähäisen asiakasmäärän vuoksi.

Yhteisösosiaalityön tarkoituksena on työskennellä paikallisten ihmisten kanssa heidän epävirallisten verkostojen kehittämiseksi ja varhaisen intervention mahdollistamiseksi. Painopiste toiminnassa on ennaltaehkäisevässä toiminnassa, paikallisten resurssien hyödyntämisessä sekä yhteisön jäsenten voimavaraistamisessa yhteiseksi hyväksi. Yhteisösosiaalityössä käytettäviä avainsanoja ovat kumppanuus, saavutettavuus, paikallinen tieto ja yhteistoiminta. Yhteisösosiaalityössä sosiaalityöntekijän rooli on kehittää kumppanuussuhdetta julkisten palveluntuottajien, vapaaehtoistoimijoiden ja epävirallisen hoivan välille. Sosiaalityöntekijän rooli palveluohjaajana voi olla kyseenalainen, koska palveluohjaus on paikallisten viranomaisten kehittämää ja toimintaan on sisäänrakennettu kustannustehokkuuden ajatus. Perinteisessä sosiaalityössä työntekijän katsotaan olevan vastuussa asiakkaiden ongelmien ratkaisemisessa, mutta yhteisösosiaalityössä työ painottuu jaettuun vastuuseen. Vastuu ja velvoitteet palveluntuottamisesta jakaantuvat työntekijän ja kansalaisten sekä heidän verkostojen kanssa. Yhteisösosiaalityössä ei keskitytä yksittäisen asiakkaan yksilökohtaisiin ongelmiin vaan kohteena ovat sosiaaliset verkostot, toisin sanoen asiakkaan verkostot. Haasteena työntekijällä on oppia tunnistamaan kaikki avuntarvitsijat, tukea lähiverkostoja ja arvioida vastuun jakamisen kohtuullisuutta. (Roivainen 2008, luku 3.5.)

Yhteisösosiaalityö on settlementiliikkeen toiminnan lähtökohta ja pohja, jolle sen toiminta hyvin pitkälle perustuu. Tähän tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajanaiset ovat osallistuneet Naisten koulu -projektiin, joka on mahdollistanut maahanmuuttajanaisten ryhmien, yhteisöjen muodostumisen. Tutkimuksessa nostan esiin maahanmuuttajanaisten kokemuksia ja merkityksiä heille suunnatusta ryhmätoiminnasta ja yhteisöstä. Vaikka koulutuksen myötä syntynyt maahanmuuttajien naisryhmä ei ehkä ole perinteinen yhteisö, toimii se yhteisön tavoin ja sillä on merkitystä heille.

3.2 Setlementtityö osana kotouttamistyötä

Setlementtityöstä ovat peräisin yhteisösosiaalityön aatehistorialliset juuret. Jane Adamsia on luonnehdittu sosiaalityön ja amerikkalaisen setlementtityön uranuurtajaksi ja käytännön toimijaksi. Hän on vaikuttanut sosiaalityössä työmenetelmien kehittämiseen kuten ryhmätyöhön ja yhdyskuntatyöhön. (Roivainen 2008, luku 2, johdanto.) Sosiaalityön ja setlementtityön välillä on Suomessa historiallinen yhteys, jota on viime vuosien yhteiskunnallinen keskustelu lujittanut. (Roivainen 2008, luku 2.3).

Setlementin ideologiset ja aatteelliset lähtökohdat perustuvat yhteisön läheisille ja vastavuoroisille suhteille, yhteisöasiantuntijuudelle, itse apuun ja demokratialle. Tärkeänä pidetään sillanrakennusta eri yhteisöjen ja sosiaaliryhmien välille. Lähtökohdana on, että ongelmat tunnistetaan ja määritellään ruohonjuuritasolla yhdessä yhteisön kanssa. Yhteisöllisen toiminnan avulla saavutetaan enemmän kuten sosiaalista vastuunkantoa, luottamuksellisuutta ja yhteenkuuluvuutta, jakaantuvaa sosiaalista pääomaa. Sosiaalityössä yksilöitä ja perheitä tuetaan resurssien mukaan heidän omista lähtökohdistaan käsin ja pyritään vahvistamaan ihmisiä toimimaan omien luonnollisten lähiverkostojen kanssa. Sosiaalityön suuntautumisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa on nähtävissä setlementin painotuksia. Keskusteluista voidaan löytää yhtymäkohtia, joissa pohditaan julkisen järjestelmän toimimattomuutta ja halua vahvistaa yhteisöjen ja järjestöjen rooleja. Taloudellisesti ajatellen hyvinvointivaltiomme on kallis ylläpidettävä eikä tiedossa ole, kuinka kauan siihen enää kyetään. Taloudelliset kysymykset ovat nostaneet esiin tarpeet vahvistaa paikallisia yhteisöjä ja korostaa henkilöiden omien voimavaroja. (vrt Roivanen 2008.)

Setlementtiliiton mukaan setlementtityön perustana on usko yhteisöllisyyden voimistavaan vaikutukseen. Elämän koko kirjon kattavassa setlementtityössä toteutetaan käytännössä tasavertaisuuden ja yhteisöllisyyden ihanteita. Setlementti luo mahdollisuuksia selviytymiseen, eheytymiseen ja virkistymiseen kaikille, nuorimmasta vanhimpaan. Setlementtityössä kehitetään kansalaistolotoimintaa, tuettu asumista ja yhteisöl-

lisiä asumismuotoja. Tavoitteena on lisätä elämän rikkautta ja pärjäämisen mahdollisuuksia opistojen, opintokerhojen ja erityisoppilaitosten avulla. Työssä tuetaan maahanmuuttajien kotiutumista ja kantasuomalaisia elämään monikulttuurisessa Suomessa. Setlementti tarjoaa vaikeisiin elämäntilanteisiin kriisiapua, päihdekuntoutusta, velkaneuvontaa, sovittelutoimintaa ja rikosuhripäivystyksen palveluita. Setlementti toimii vapaaehtoistyöntekijöiden ja ammattilaisten yhteisvoimin, paikallisista tarpeista käsin, ihmisten kesellä ja ihmisten kesken sekä Suomessa että maailmalla. Setlementti tekee myös aktiivista yhteistyötä valtion ja kuntien päättäjien ja muiden järjestöjen kanssa sekä palveluntarjoajana että sosiaali- ja sivistystyön asiantuntijana. (Setlementtiliitto 2013.)

Setlementti toteuttaa sekä ennaltaehkäisevää työtä, hoito- ja tukipalveluja että erikaisille kulttuurisia ja muita vapaa-ajan toimintoja. Setlementin voimavara on aito läsnäolo yhteisössä työntekijöiden ja erilaisten toimintojen kautta, jolloin yhteisöasiantuntemuksesta johtuen siitä tulee arvokas julkisen sektorin yhteistyökumppani. Setlementtityön vastuu työnjaossa virallisen sektorin kanssa on painottua ennaltaehkäisevään työhön, yhteisölähtöiseen toimintaan sekä läheiseen työskentelyyn yksittäisten perheiden kanssa. Setlementin toiminta sopii hyvinvointiyhteiskunnan kehittämistrendeihin. Nykyisin setlementin resurssina on pidetty, että se kykenee tarvittaessa yhdistämään sekä yksityistä että julkista rahoitusta että ammatillisen ja vapaaehtoisen työvoiman käyttöä. Sosiaalipalveluja hajauttaessa setlementtityön asuinaluelähtöisyys on osoittautunut voimavaraksi. (Roivainen 2008, luku 2.4.)

Oulun Seudun Setlementti ry (OSS ry) on vuonna 1944 perustettu yleishyödyllinen kolmannen sektorin yhdistys. Sen tehtävänä on lapsi-, nuoriso-, aikuiskasvatus-, seniori- ja maahanmuuttajatyö ja se tuottaa monenlaisia toimintoja. Oulun Seudun Setlementti toteuttaa muun muassa Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella monikulttuurista Ystävyytalo – toimintaa, jonka päämääränä on tukea maahanmuuttajien kotiutumista suomalaiseen yhteiskuntaan edistämällä eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssakäymistä keskenään sekä valtaväestön kanssa. Lisäksi se hallinnoi Naisten koulu – integraatiota ja arjen taitoja projektia, joka toteutetaan vuosina 2009 -2013. Naisten

koulu -projekti liittyy yhtenä osahankkeena valtakunnalliseen sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja valtavirtaistamista ajavaan Valtava – kehittämisohjelmaan, joka saa rahoituksensa Manner-Suomen ESR – ohjelman 2. toimintalinjasta. Valtava-kehittämisohjelma on työ- ja elinkeinoministeriön koordinoima ohjelmakokonaisuus. Naisten koulun idea on syntynyt Oulun Seudun Setlementin monikulttuurisen toiminnan piirissä, jossa ollaan läheisessä kontaktissa maahanmuuttajanaisiin. Mahdollisesti keväällä 2014 tullaan pilotoimaan miehille suunnattu tasa-arvokoulutus Miesten koulu, jossa hyödynnetään Naisten koulun aikana kerättyjä kokemuksia. (Oulun Setlementti 2013, Viren & Telkki & Voutilainen 2011, 8 -9.) Tähän tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajanaiset ovat asuneet Suomessa yli kolme vuotta ja he ovat osallistuneet Setlementin järjestämään toimintaan.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimustehtävä ja metodologinen lähtökohta

Tieteellä tarkoitetaan sekä tutkimustoiminnan tuloksia että itse tieteellistä tutkimisprosessia (Aaltola 2010, 13). Tavoitteena tieteellisessä tutkimuksessa on tuottaa uutta tietoa. Myös tutkijoiden tuottamaa tietoa, jossa tutkijat kykenevät osoittamaan, miten aiempaa tietoa voidaan käyttää jonkin toisen toiminnan kehittämisessä tai miten aiempaa tietoa voidaan uusilla tavoilla yhdistellä, kutsutaan uudeksi tiedoksi. Uutta tietoa tuotetaan tieteellisessä tutkimuksessa teorioiden avulla. (Vilka 2005, 23 -24.)

Toivo Salosen (2007, 89) mukaan tutkimusongelma suuntaa ja määrittää tutkimusta ja ratkaisee sen, mitä syntyneestä aineistosta käsitellään ja lopulta julkaistaan kirjallisessa muodossa. Tutkimusongelman asettamiseen vaikuttavat teoreettiset, käytännölliset ja henkilökohtaiset intressit sekä myös omat tuntemukset ja toiveet. Tutkimusongelman lähtökohtien ja kysymysten kehittämisessä subjektiivisuus ei ole huono asia, sillä se synnyttää ja ylläpitää motivaatiota. Tutkijan ja tutkijaryhmien mielenkiinto tutkimuksen aloittamiseen voi syntyä monista eri syistä.

Oulun Seudun Setlementin hallinnoima Naisten koulu – integraatiota ja arjen taitoja projekti on toiminut vuodesta 2009 lähtien. Olen osallistunut työni kautta, työskennellessäni Oulun kaupungin maahanmuuttajapalveluissa sosiaalityöntekijän viransijaisuudessa, Naisten koulu - projektin toimintaan sen toiminnan alusta alkaen ollen projektin ohjausryhmän jäsen. Projekti on päättymässä ja siitä syystä heräsi ajatus tutkimuksen toteuttamisesta liittyen maahanmuuttajanaisten kokemuksiin valmennuksesta.

Maahanmuuttajanaisten valmennuksen, Naisten koulu – projektin, kohderyhmäksi oli määritetty työttömät ja peruskoulutusta tai ammatillista koulutusta vailla olevat maahanmuuttajanaiset, joilla oli vaikeuksia työllistyä. Projektin toissijaisena kohderyhmänä ovat työorganisaatiot ja – yhteisöt, joihin hankkeen avulla on tarkoitus juurruttaa monimuotoisuusajattelua. Naisten taustalla, maahanmuuttosyyllä tai koulutuksella ei sinänsä ole merkitystä koulutukseen osallistumiseen. Kriteerinä valmennukseen osallistumiselle oli se, että on asunut Suomessa yli kolme vuotta, jolloin ei enää ole kotouttamistoimenpiteiden piirissä ja on toimeentulotukioikeus. Maahanmuuttajanaisten suunnatun valmennuksen tavoitteena on kuntouttavan työtoiminnan ja työelämävalmiuksien tarjoaminen vaikeasti työllistyville maahanmuuttajanaisten naisryhmille. Naisryhmät ovat olleet heterogeenisiä ja se on nähty hankkeessa positiivisena asiana. Naisten kouluun naiset valittiin yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston ja työvoiman palvelukeskuksen kanssa. Ryhmiin valittiin kerrallaan 12 motivoitunutta naista. Naisten koulussa on toteutettu 4 ryhmää, joista viimeinen päättyi toukokuussa 2013. Naisten kouluun on osallistunut yhteensä 49 naista. (Viren ym. 2011, 11 -12.)

Tutkimukseni tutkimuskysymykset ovat:

- MITEN MAAHANMUUTTAJANAISET OVAT KOKENEET HEILLE SUUNNATUN VALMENNUKSEN?
- MITEN VALMENNUS ON VAIKUTTANUT SIIHEN OSALLISTUNEIDEN MAAHANMUUTTAJANAISTEN ELÄMÄÄN?

Pyrin rajaamaan tutkimuksen edellä määriteltyihin kysymyksiin. Kotoutumiskoulutusta järjestetään valtion ja kuntien toimesta kotoutumisajalla oleville maahanmuuttajille. Naisten koulu on suunnattu nimenomaan lakisääteisen kotoutumisajan jälkeen naisille, jotka täyttävät valmennukseen tarvittavat kriteerit. Perusteena tutkimusongelmalle on se, että on tärkeää saada tietoa, onko naisryhmällä merkitystä valmennukseen osallistuvalla. Oulun Seudun Setlementti on suunnittelemassa Miesten koulun pilotointia keväälle 2014. Tutkimusongelman asettelulla pyritään hakemaan tukevaa tutkimusta siihen, että onko sukupuolen mukaan kootuille ryhmille tarvetta ilman oletusta, että se on toiselta ryhmältä pois.

Toisena perusteena tutkimuskysymyksiini on se, että Naisten koulu - projektin tavoitteena on voimaannuttaa maahanmuuttajanaisia täysivaltaisiksi yhteiskunnan jäseniksi ja osalliseksi yhteisöä ja perhettä. Miten tavoite on toteutunut maahanmuuttajanaisten mukaan, on tässä tutkimuksesta odotettu tietoa. Yhteisösosiaalityö yhtenä työmenetelmänä on jäänyt vähäiselle huomiolle ja tavalle tehdä sosiaalityötä. Naisten koulu – projekti on yksi esimerkki siitä, miten syrjäytymistä ennalta ehkäisevää ja asiakasta tukevaa toimintaa voidaan tehdä yhteistyössä kolmannen sektorin ja kunnan sekä valtion välillä.

Tutkimusmetodinä käytän tutkimuksessani fenomenologista lähestymistapaa, joka on yksi laadullisista lähestymistavoista ja sopii hyvin ihmisten ainutlaatuisten kokemusten sekä elämysmaailman tutkimiseen (Husserl 1995, 47 -48). Timo Laineen (2010, 29 -30) mukaan kokemus käsitetään ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa, maailmaan, jossa hän elää. Eläminen on ruumiillista toimintaa ja havainnointia sekä samalla koetun ymmärtävää jäsentämistä. Vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa syntyy kokemus. Ihmisen maailmasuhteen perusmuoto on kokemuksellisuus. Fenomenologien mukaan ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen, joka tarkoittaa sitä, että kaikki merkitsee meille jotakin. Merkitysten mukaan muotoutuu siis kokemus. Fenomenologinen merkitysteoria sisältää ajatuksen siitä, että ihmisyyksilö on perustaltaan yhteisöllinen. Meissä ei ole synnynnäisesti merkitykset, joiden valossa todellisuus avautuu meille vaan niiden lähde on yhteisö, jossa ihminen kasvaa ja kasvatetaan. Yhteisön jäsenenä meillä on yhteisiä piirteitä ja merkityksiä. Sekä tutkittavat ihmiset kuten tutkija itse ovat osa jonkin yhteisön yhteistä merkitysten perinnettä. Tästä johtuen jokaisen yksilön kokemusten tutkimus paljastaa myös jotain yleistä. (kts. Metsämuuronen, 2003, 174, Tuomi & Sarajärvi 2002, 33 -34.)

Fenomenologiassa on merkityksellistä tutkimuskohdetta ennalta selittävien teoreettisten mallien tiedostaminen. Fenomenologisessa tutkimuksessa ei käytetä niin sanottuja teoreettisia viitekehyksiä siinä merkityksessä, että tietoisesti asetettaisiin tutkimusta ohjaamaan jokin kohdetta ennalta määrittävä teoreettinen malli, mutta fenomenologinen tutkimuskaan ei ala tyhjästä. Myös fenomenologi joutuu hyväksymään tutkimuk-

selleen teoreettisia lähtökohtia, jotka koskettavat tutkimuskohdetta. Fenomenologinen tutkimus etenee vaiheittain siten, että alempi vaihe selvitetään ennen seuraavaa vaihetta. Tämän tarkoituksena on pyrkiä takaamaan tutkimuksen kurinalaisuutta sekä vähentämään tutkijan omien välittömien tulkintojen vaikutusta lopputulokseen. (Laine 2010, 35, 40.)

Koska kaikki tutkimukseeni osallistuvat henkilöt ovat naisia, sisältyy tutkimukseeni jollain tapaa naistutkimuksellinen ulottuvuus. Tutkimukseeni osallistuneet maahanmuuttajanaiset ovat monella tapaa yhteiskunnassamme haavoittuvassa asemassa olevia. Naiseuden lisäksi he ovat maahanmuuttajia, joiden etniset tausta ovat hyvin erilaisia. Yhteiskuntamme ei vielä ole niin avoin, etteivätkö maahanmuuttajanaiset joutuisi kohtaamaan monenlaisia ennakkoluuloja, asenteita ja käsityksiä. Tutkimukseeni osallistuneilta naisilta kysyttiin haastatteluissa ajatuksia ja käsityksiä koskien tasa-arvoa ja naisen asemaa perheessä, Suomessa sekä kotimaassa. Käsittelen näitä aiheita tutkimustuloksissa.

4.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimuksessa laadullinen lähestymistapa korostaa todellisuuden ja siitä saatavan tiedon subjektiivista luonnetta. Tämä on laadulliselle tutkimukselle yksi keskeinen tunnuspiirre. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan yksittäisiä tapauksia ja oleellista tutkimuksessa on osallistuvien ihmisten näkökulman korostaminen ja tutkijan vuorovaikutus yksittäisen havainnon kanssa. Etäisyys tutkijan, hänen tuottaman aineiston ja tutkimuskohteen välillä on tyypillisesti pieni. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on tutkittavien kokemukset ja tutkimuksen tehtävänä on antaa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä teoreettisesti mielekäs tulkinta. (Puusa & Juuti, 2011, 47 - 48.)

Saastamoisen (2004, 27) mukaan haastatteluista on tullut yhteiskunnan kiinnostuksesta yksilöön myötä myös tutkimuksen metodologinen työväline. Haastattelu on yksi perusmuoto tiedonhankintamenetelmistä ja se on yksi käytetyimmistä menetelmistä käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä. Haastattelu on joustava menetelmä ja se sopii moniin tarkoituksiin, sitä voidaan käyttää kaikkialla ja sen avulla voidaan saada syvällistä tietoa. Haastattelu on metodi, jonka tutkittava ja tutkija kokee yleensä miellyttäväksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 11.) Kirsi Siekkisen (2007, 50) mukaan tutkimusta tehdessä yleisin virhe on, että tutkija aloittaa tiedonkeruun liian aikaisin. Tutkija aloittaa haastatteluiden tekemisen ennen kuin on selvittänyt miten tutkimuksen päämäärä, kysymyksenasettelu, teoreettinen näkökulma ja metodi sopivat yhteen. Tutkijan on mietittävä ennen haastatteluiden aloittamista tutkimuksen tarkoitus ja kuvattava sen pääkäsitteet.

Valitsin tutkimukseni tiedonkeruumenetelmäksi haastattelun, jonka avulla voin turvata informantin vapaan mahdollisuuden kerrontaan. Haastattelu on joustava menetelmä ja se sopii moniin tarkoituksiin, sitä voidaan käyttää kaikkialla ja haastattelun avulla voidaan saada syvällistä tietoa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 11). Haastattelun avulla on mahdollista saada nopealla aikataululla kerättyä suuri määrä aineistoa. Kun käytetään useampaa henkilöä informanttina, sallii haastatteluprosessi laajempialaisen informaation ja useampien aiheiden käsittelyn. Haastattelu mahdollistaa myös selvennyksen tekemiseksi kontrolloidun kysymyksen esittämisen. (Soininen 1995, 113.)

Tutkimukseeni haastateltavat valittiin satunnaisesti arpomalla kaikista Naisten kouluun osallistuneista maahanmuuttajanaisista. Naisten koulu – projektin kulttuurimentori ja projektikoordinaattori olivat arvontaa varten kirjanneet lapuille kaikkien osallistujien nimet, joista arvottiin tarvittava määrä tutkimukseen osallistujiksi. Arvonnan jälkeen sovittiin, että kulttuurimentori soittaa maahanmuuttajanaisille ja varmistaa naisten halukkuuden haastatteluun ja tutkimukseen osallistumiseen ja sen jälkeen minä saisin naisten yhteystiedot. Naisten nimet minulle oli jo tiedossa. Kulttuurimentori sai haastateltaviin puhelimitse yhteyden ja kertoi lyhyesti minun ottavan yhteyttä heihin tutkimusta ja haastattelua varten. Maahanmuuttajanaisista kaikki lupautui haastatelta-

vaksi, mutta kaksi naisista oli matkoilla ja yksi naisista oli muuttamassa pois paikkakunnalta.

Haastattelumenetelmistä erityisesti vapaamuotoiset ja vähän strukturoidut menetelmät ovat yleistyneet. Haastattelut toteutin teemahaastatteluina eli niin sanottuna puoli strukturoituna haastatteluina, jossa esitin kaikille haastateltaville samat avoimet kysymykset. Teemahaastattelussa oleellista on, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee keskeisten, tiettyjen teemojen varassa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34, 48). Haastattelun eri teemat antavat kysymyksille suunnan samalla antaen tilaa vastauksille sekä haastateltavan äänen kuulumiselle. Laineen (2010, 37- 38) mukaan fenomenologinen haastattelu on luoteeltaan avoin, luonnollinen ja keskusteluomainen tapahtuma, jossa pyritään haastateltavalle antamaan mahdollisimman paljon tilaa. Haastattelussa kysymykset pyritään laatimaan siten, että vastaukset olisivat kuvailevia, kertomuksenomaisia eikä tarkentavia kysymyksiä tarvittaisi. Tavoitteeseen päästään parhaiten esittämällä konkreettisia, kokemuksellisia, toiminnallisia, havainnollisen todellisuuden kuvailemiseen suunniteltuja kysymyksiä. Fenomenologisessa tutkimuksessa on tavoitteena saada haastateltavan kokemusta ja se määrää esitettävien kysymysten tyylin ja tavan. Tutkimukseni teemahaastattelun runkoa ja kysymyksiä työstin yhdessä Naisten koulu – projektin henkilökunnan kanssa.

Haastattelussa on kyseessä haastattelijan aloitteesta tapahtuvasta vuorovaikutustilanteesta, jolloin haastattelutilanne on sosiaalisesti määrätynyt kohtaaminen samalla tavalla kuin mikä tahansa sosiaalinen tilanne (Eskola & Vastamäki 2007, 31). Henkilökohtainen vuorovaikutus liittyy siis aina haastatteluun, jossa yhteistoiminta on oleellista. Haastateltavat eivät aina välttämättä ole halukkaita jakamaan kaikkea sitä tietoa minkä tutkija tarvitsisi. Kokematon haastattelija ei välttämättä osaa kysyä tarkoituksenmukaisia kysymyksiä. Tällöin voi käydä niin, ettei haastattelija ymmärrä kaikilta osin vastauksia tai pahimmassa tapauksessa haastateltavat eivät ole totuuden mukaisia. Haastattelijan täytyy osata kuunnella, olla taitava henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa sekä kysymysten rajaamisessa. Oleellista on myös, että haastateltavan tulee pitää mielessä hyvää tietoa koskevat seikat. Tieto saattaa haastattelussa vääristyä jos

haastattelija välittä tiedostetusti tai tiedostamatta omia henkilökohtaisia mielipiteitä tai asenteita. Haastattelun kautta saatu suuri tietomäärä voi olla aloittelevalla tutkijalle haasteellista. (Soininen 1995, 113.)

Haastattelu on kahden ihmisen välistä viestintää, joka perustuu kielen käyttöön. Vuorovaikutus koostuu ihmisten sanoista ja niiden kielellisestä merkityksestä sekä tulkinasta. Haastattelussa ollaan tutkittavan kanssa suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa, jolloin on mahdollisuus suunnata tiedonhankintaa haastattelutilanteessa. Samalla on mahdollisuus saada vastauksien taustalla olevia motiiveja selville. Haastattelussa on mahdollista nähdä ei-kielelliset vihjeet, jotka voivat auttaa ymmärtämään vastauksia ja niiden merkitystä. Tilanteessa voidaan myös säädellä haastatteluaiheiden järjestystä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34, 48.) Haasteellista, maahanmuuttajanaisten kanssa tehdyissä haastatteluissa, oli kieli. Kielen avulla mahdollistamme sen, että voimme jäsentää omat kokemuksemme. Lisäksi kielen avulla voimme tyypitellä kokemusta, jolloin se tulee mielekkääksi sekä itselle että muille, joiden kanssa olemme vuorovaikutuksessa. Eettisesti joudutaan pohtimaan, saako maahanmuuttaja, jonka äidinkieli ei ole suomi, tuotettua sen tiedon ja asian haastattelussa, minkä hän haluaisi tuoda esille. Kielellisesti haasteellista on myös jos maahanmuuttajan äidinkielestä ei löydy esimerkiksi vastaavia sanoja suomen kielen byrokraattisille sanoille kuten esimerkiksi toimeentulotuki, sosiaalivakuutus, sosiaalietuudet jne.

Haastattelupaikan valinta on yksi tekijä haastattelun onnistumisen kannalta, sillä kyseessä on moninaisten sosiaalisen tekijöiden määrittämästä vuorovaikutustilanteesta. Haastattelut voidaan suorittaa muun muassa haastateltavan kotona tai työpaikalla, yliopistolla tai vastaavassa muussa julkisessa tilassa tai vapaamuotoisessa paikassa kuten kahvilassa tai kadulla. Yleisen paikan käyttökelpoisuutta rajoittaa se, että haastattelupaikan tulisi olla mahdollisimman rauhallinen ja muita virikkeitä ei kannata olla, sillä tavoitteena on keskittyä itse haastatteluun. Haastattelutilannetta suunnitellessa tulisi huomioida haastateltavan näkökulma. Haastattelupaikan ei kannata sijaita muodollisessa tai virallisessa tilassa, jotta haastateltava ei tuntisi oloaan epävarmaksi. Haastattelupaikan olisi hyvä olla neutraali, rauhallinen paikka. (Eskola & Vastamäki

2007, 28 -29.) Tutkimukseeni osallistuvien maahanmuuttajanaisten kanssa sovittiin haastattelupaikaksi Monikulttuurikeskus Villa Victor, joka on kaikille naisille ennestään tuttu, sinne oli helppo tulla ja siellä työskentelee Naisten koulun henkilökunta.

4.3 Tutkimusaineiston analyysi

Hirsjärven & Hurmen (2008, 138 -140) mukaan tutkijalla on kaksi tapaa aineiston purkamiseen. Ensimmäinen tapa on se, että aineisto kirjoitetaan tekstiksi. Litterointi eli sanasanainen puhtaaksikirjoittaminen voidaan tehdä koko haastattelusta tai se voidaan tehdä valikoiden esimerkiksi vain teema-alueista tai vain haastateltavan puheesta. Toinen tapa on, ettei aineistoa kirjoiteta tekstiksi vaan päätelmiä tai teemojen koodaamista tehdään suoraan tallennetusta aineistosta. Aineiston litteroinnin tarkkuudesta ei ole olemassa yhtä ohjetta. Kuinka tarkkaa litteroinnin tulee olla, riippuu se tutkimustehtävästä ja tutkimusotteesta. Kirjoittaminen sanasta sanaan on työlästä ja hidasta ja se onkin eniten sitkeyttä ja aikaa vievä vaihe tutkimuksen teossa. Myös Ruusuvuoren (2010, 426) mukaan litteroinnin taso määräytyy ennen kaikkea tutkittavan ilmiön mukaan. Aineiston tulee olla rajattu siten, että litterointi voidaan tehdä sillä tarkkuudella, minkä tutkimusongelmaan vastaaminen vaatii. On mahdollista litteroida osa aineistosta vähemmän tarkasti, sillä nauhoitettuun aineistoon voi tarvittaessa palata ja litterointia tarkentaa.

Tutkimukseeni liittyvää haastattelumateriaalia on nauhoitettuna noin kolme ja puoli tuntia. Yksittäisten haastattelujen kestot vaihtelivat 20 minuutista 45 minuuttiin. Litterointi eli puhtaaksi kirjoittaminen vei huomattavasti enemmän aikaa kuin mihin olin varautunut. Yhden haastattelun puhtaaksi kirjoittamiseen meni kuudesta kahdeksaan tuntiin. Kirjoitin puheen sanasta sanaan sekä naurun ja osittain omat täytesanani (joo, justiinsa, niin), koska näiden sanojen avulla myötäilin haastateltavaa jatkamaan puhetta ja vastausta. Haasteltavien suomen kielen taito vaikutti puhtaaksi kirjoittamiseen. Jouduin kuuntelemaan ja ”kelaamaan” puhetta niin kauan, että sain joka sanan kirjoi-

tettua. Joidenkin vastauksien kohdalla minulla oli jäänyt ensimmäisellä kuuntelemiskerralla joku oleellinen sana kuulematta tai ymmärtämättä ja ilman korjausta olisi se vaikuttanut lopputulokseen analysointi vaiheessa. Naisten suomen kielen taidot vaihtelivat. Mielestäni oleellista on keskustella kasvatusten etenkin maahanmuuttajan kanssa kuin kuunnella hänen puhettaan nauhalta. Kasvatusten keskusteltaessa ymmärrettävyyttä lisäävät eleet ja ilmeet, joita nauhalta ei voi nähdä. Koska osan aineiston litterointi siirtyi minulla myöhempään ajankohtaan, oli minulla välillä hankaluuksia muistaa haastateltava nainen. Mutta useamman kuuntelukerran ja aineiston lukemisen yhteydessä muistivat haastateltavat naiset mieleeni ja muistin jopa äänenpainotukset haastattelusta. Kuuden haastattelun puhtaaksi kirjoitettua materiaalia tuli yhteensä 61 A4 kokoista sivua.

Fenomenologisessa tutkimuksessa ensimmäisessä tutkimusaineiston työstövaiheessa pyritään kuvaukseen siitä mitä aineistossa on sanottu. Tavoitteena on kuvata mahdollisimman alkuperäisesti toisen kertomus kokemuksistaan, joka tarkoittaa että tutkija tuo kuvaukseen mahdollisimman vähän itseään. Esimerkiksi haastatteluissa tutkija on kaikissa vaiheissa tutkimukseen vaikuttava osapuoli, sillä tutkimus syntyy dialogissa. Tutkija tekee kuvausvaiheessakin valintoja. Ensimmäistä vaihetta ei tulisi ohittaa nopeasti, sillä kaikilla on taipumus nähdä ensi alkuun mikä on olennaista ja mikä ei. Olennaisuus paljastuu vasta silloin, kun ymmärrämme paremmin ilmaisujen merkityksiä tutkittavan omasta näkökulmasta. Kuvaus tehdään myötäillen mahdollisimman tarkasti haastateltavan omaa puhetta. Se on puheen epäsuoraan esittämistä, mutta suoria lainauksia voidaan käyttää korostamaan haastateltavan omaa ilmaisutapaa. Kuvauksen jälkeen pyritään aineiston moninaisuudesta ja hajanaisuudesta saamaan esiin merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. (Laine 2010, 40 -41.)

Laadullisessa haastattelututkimuksessa kynnyksien siirtyä aineistokeruuvaiheesta analyysiin on usein korkea. Tästä johtuen olisi aineiston keruu, siihen tutustuminen ja alustavien analyysien tekeminen hyvä aloittaa keskenään yhtä aikaa ja mahdollisimman varhain. Aineiston luokittelu, analysointi ja tulkinta ovat toisiinsa liittyvää, mutta erilaista osatehtävää ja näihin tutkija aineistonsa kanssa joutuu. On tärkeää tiedostaa eri vai-

heiden tehtävät, sillä esimerkiksi luokittelu ei vielä tarkoita aineiston analysointia vaan se on kerätyn materiaalin tuntemista ja haltuunottoa tukeva vaihe. Tyypillistä laadulliselle analyysille on, että aineisto ja tutkimusongelma ovat keskustelevat tiiviisti keskenään. Harvoin pelkkä aineisto tarjoaa suoria vastauksia tutkimusongelmaan. Tarvitaan analyyttisiä kysymyksiä, jotka aineistoon tutustuessa muotoutuvat ja tarkentuvat. Kerätty, mutta käsittelemätön aineisto voi näyttää tutkijalle hahmottomana massana, joka koostuu esimerkiksi ihmisten ääninauhoitteista. (Ruusuvuori ym. 2010, 11 -13.)

Tarkoitus laadullisen aineiston analyysillä on luoda aineistoon selkeyttä ja sitä kautta tuottaa tutkittavasta asiasta uutta tietoa. Aineisto pyritään analyysissa tiivistämään kadottamatta sen sisältämää tietoa. Analyysin avulla pyritään tietoutta kasvattamaan luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. Laadullisen aineiston perinteiset analyysitavat ovat usein deskriptiivisiä. Kuvaileminen ei vielä ole aineiston tulkintaa vahvassa mielessä, vaikka se on edellytys alustavalle jäsentämiselle ja tutkimusalueen hahmottamiselle. Perinteisissä analyysitavoissa etsitään aineistosta yhtäläisyyksiä ja samanlaisuutta, uudemmissa aineistojen analyyseissa keskitytään aineiston eroihin ja moninaisuuteen. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Tutkimusaineistossa olevat ilmiöt muodostuvat monenlaisista erilaisista merkityksistä, jotka tulevat esiin haastatteluissa. Tutkittava kokonaisilmiö hahmottuu selkeämmin jos kykenemme jäsentämään merkitysten kaaoksen kokonaisuuksiksi, kokonaisilmiön osakokonaisuuksiksi. Fenomenologit korostavat intuition merkitystä, jolloin merkityskokonaisuudet nähdään, kun on riittävästi paneuduttu aineistoon. *”Merkitysten välisten yhteyksien ymmärtäminen perustuu tutkijan omaan intuitiiviseen, elämäkokemuksen myötä kehittyneeseen merkitysten tajuun.”* Myös tutkijan tutkimuskysymysten ehdoilla järjestyvät tutkimuksessa merkityskokonaisuudet. Ilmiöt voidaan jakaa monesta eri näkökulmasta pienempiin kokonaisuuksiin. Ilmiön moninaisuudesta nousee esiin vain ne puolet, joita tutkimustehtävä haluaa ja sallii nostaa esiin. (Laine 2010, 41 -42.)

Kaikkea tutkimusaineistoa ei voida liittää tutkimukseen, mutta oleellista olisi tiedottaa, missä on nähtävissä alkuperäinen aineisto. Kvalitatiivisen aineiston kuten haastatteluaineiston kohdalla on tärkeää tietää minne nauhojen litterointimateriaali on tallennet-

tu. Kvalitatiivisen tutkimusotteen suosio on ohjannut tutkijat pohtimaan tarkemmin tutkimuseettisiä kysymyksiä. Laadulliset aineistot koostuvat yleensä tutkittavien pienistä määristä, jolloin heidät on helpompi tunnistaa. (Soininen 1995, 131.) Tietojen käsittelyssä on kaksi keskeistä käsitettä; luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Tietojen julkistamisen yhteydessä on pidettävä huolta luottamuksellisuuden säilymisestä ja anonymiteettisuojausta. Tietojen hankinnan yhteydessä kuten haastatteluissa on luvattu nimettömyys, joten tuloksien julkistamisen yhteydessä on huolehdittava siitä, ettei tutkittavien henkilöllisyys paljastu. Periaate on, että henkilöllisyyden paljastuminen on tehty mahdollisimman vaikeaksi. (Eskola & Suoraranta 1998, 57.)

Päädyin käyttämään haastatteluissa nauhuria kielen vuoksi sekä siksi, että voin käyttää tutkimuksessani haastatteluista lainattua materiaalia. Haastateltavien suomen kielen taito vaihteli. Osa puhui sujuvasti eikä tarkennuksia tarvinnut paljonkaan tehdä, mutta kaikkien kohdalla joudun joidenkin kysymyksiä kohdalla tarkentamaan uudestaan heidän vastauksensa. Tarkentaminen on tärkeää, jotta litteroidessa ymmärrän mitä haastateltava on tarkoittanut. Muutaman kerran kysyin itse asiaa epäselvästi ja jouduin kysymään uudestaan selkeämmällä tai kuvailevammalla tavalla. Yhdellä haastateltavalla oli lapsi mukana haastattelussa ja siitä johtuen haastattelu keskeytyi välillä. Haastateltava sanoi välillä lapselle jotain äidinkielellään ja selitti sitten minulle suomeksi, mitä oli lapselle kertonut. Nämä kohdat jätin litteroinnista pois. Samoin toisella haastateltavalla oli lapsi ja hänen ystävä mukanaan. Tytöt eivät olleet samassa tilassa, mutta kävivät välillä kysymässä haastateltavalta aikataulua sekä ottamassa heille tarjoamaani purtavaa. Myös nämä keskustelut jätin pois litteroinnista. Lasten läsnäolo tilassa tai lähistöllä saattoi vaikuttaa jonkin verran haastateltavan keskittymiseen ja vapaaseen keskusteluun haastattelun aikana. Lisäksi haastateltavilla oli painetta lasten taholta hieman kiirehtiä haastattelua.

Tutkimukseni aineiston analysoin käyttäen sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on metodi, jossa tavoitteena on etsiä merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia. Se on tekstimuotoisen aineiston tarkastelemista tiivistäen sekä yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien etsimistä ja tulkitsemista. Sisällönanalyysillä pyritään sanallisella tulkinnalla järjestä-

mään aineisto tiivistettyyn muotoon, jolloin saadaan selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä menettämättä sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen tapaan analysoida; aineistolähtöinen, teorialähtöinen ja teoriaohjaava. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105 -110.) Tutkimuksessani on piirteitä sekä teoria- että aineistolähtöisestä tutkimuksesta eli sisällönanalyysi on teoriaohjaava. Tutkimukseni analyysi ei perustu suoraan teoriaan, mutta on siihen kytköksissä. Aineiston analyysillä on tavoitteenä löytää tulkintojen tueksi teoriasta selityksiä. Pyrin aineiston ja teorian vuoropuhelulla luomaan hallitun kokonaisuuden ja vastaamaan määriteltyyn tutkimustehtävään.

Tutkimusaineiston teemoittelin jakamalla sen teemoihin, jotka muodostuvat haastattelukysymysten, teorian ja haastatteluiden aikana syntyneiden käsitysten mukaisesti. Tutkimusaineistosta näkyy teemahaastattelurungon mukaisia aihekokonaisuuksia, mutta myös teemahaastatteluun pohjautuvalle tutkimukselle tyypillisesti muita aihekokonaisuuksia. Tekemissäni haastatteluissa samaa teemaa käsiteltiin haastattelun eri vaiheissa. Haastattelujen lopussa yleensä kokosin teemoihin liittyvät aiheet ja pyysin haastateltavaa täydentämään tai lisäämään jos tarvetta oli. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 142.) Aineistosta nousi esiin pääteemoiksi haastateltavien kokemukset naisryhmässä toimimisesta ja sen tuomasta merkityksestä arkielämään, tasa-arvokäsitykset sekä naisen asemasta perheessä ja yhteisössä. Mielenkiintoisena teemana aineistosta nousi esiin haastateltavien ja heidän perheenjäsenten integroitumisen kokemukset suomalaisen yhteiskuntaan (suhteessa esimerkiksi akkulturaatioteoriaan).

Käytän tutkimuksessani laadulliselle haastattelututkimukselle ominaisia suoria otteita haastatteluista. Niiden tavoitteena on tuoda esiin haastateltavien kertomia aitoja kokemuksia tuoden aineistoa lähemmäksi lukijaa vahvistaen samalla aineiston tulkintaa. Olen aineiston puhtaaksi kirjoittamisvaiheessa merkinnyt haastateltavien tunnisteiksi N1-N6, joita käytän myös haastateltavilta lainatuissa lainauksissa. Haastattelijan tunnisteeksi suoriin lainauksiin olen valinnut P-kirjaimen. Joissakin otteissa olen jättänyt osan haastateltavan puheesta pois jos se ei ole merkityksellistä asian esittämisen osalta. Käytän näiden lainauksien yhteydessä merkintänä kahta viivaa (--).

4.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tutkimuksen tekeminen kietoutuu monin tavoin hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen eli tutkimuseetiikkaan. Tutkimuseetiikka kulkee läpi koko tutkimusprosessin ideoinnista tutkimustuloksista tiedottamiseen. Kaikkia tutkimuksen tekijöitä velvoittaa hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen samalla tavalla. Tutkimuseetiikalla tarkoitetaan yleisesti sovittuja pelisääntöjä suhteessa kollegoihin, tutkimuskohteeseen, mahdollisiin rahoittajiin, toimeksiantajiin ja yleisöön. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan sitä, kun tutkijat noudattavat eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä ja tutkimusmenetelmiä. Tutkija osoittaa hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tehdyllä tutkimuksella tutkimusmenetelmien, tiedonhankinnan ja tutkimustulosten johdonmukaista hallintaa. Tieteelliselle tutkimukselle asetetut vaatimukset tulisi myös tutkimustulosten täyttää. Tutkimuksen tulisi esittää uutta tietoa tai miten vanhaa tietoa voidaan hyödyntää tai uudella tavalla yhdistellä. Tutkijaksi aikovan on itse pohdittava, tunnistettava ja tunnustettava, millaisilla menetelmillä hän kykenee tuottamaan eettisesti kestävästä tutkimusta. (Vilkkä 2005, 29 -31.)

Soinisen (1995, 129 - 130) mukaan tutkimuksen eettisiä kysymyksiä voidaan lähestyä kysymällä *”Mitä eettisiä tekijöitä tutkijan täytyy ottaa huomioon suunnitellessaan ja toteuttaessaan tutkimustaan ollakseen loukkaamatta kenenkään yksityisyyttä?”* Tutkimusta tekeväälle eettiset kysymykset ovat tärkeitä etenkin silloin, kun tutkimuskohde ovat ihmiset tai ihmisryhmä. Tutkimusta suunnitellessa on tutkijan otettava huomioon, ettei tutkimusta toteuttaessa loukkaa kenenkään yksityisyyttä. Tutkimukseen osallistuvalla on oikeus pysyä tuntemattomana, nimettömänä tai anonyyminä. Tutkimuksesta ei saa käydä ilmi sellaisia tunnistetietoja, joista vastaajan identiteetti voitaisiin tunnistaa. Tutkimuksessa voidaan tutkittavista käyttää numero tai keksittyä nimeä, myös silloin kun tutkimuksessa tarkastellaan yksittäisiltä tapauksilta kerättyä tietoa kokonaisuutena. Tutkimukseen osallistuvalla on oikeus luottamuksellisuuteen, sillä tutkimuksessa kerätty tieto on aina luottamuksellista. Tällöin on huomioitava ketkä saavat esimerkiksi käsitellä kerättyä aineistoa. Tutkimukseen osallistuvilta olisikin hyvä pyytää kirjallisesti lupa aineiston käsittelyyn. Olin laatinut aineiston keruuta varten haastatel-

taville kirjallisen asiakirjan, jossa haastateltavalta kysyttiin lupaa käyttää haastatteluaineistoa tutkimuksessa. Lomakkeessa lupaan käsitellä tietoja ja aineistoa luottamuksellisesti, tiedot tulevat ainoastaan tutkimuskäyttöön eikä haastateltavien henkilöllisyys tule tutkimuksessa esille. Haastatteluissa kysyin haastateltavien iän, kotimaan, siviilisäädyn ja Suomeen muuttamisen ajankohdan, mutta tietoja tullaan harkitusti käyttämään tutkimuksessani huomioiden haastateltavien tunnistettavuus.

Koko tutkimusprosessin edetessä ja sen aikana tutkija joutuu pohtimaan eettisiä valintojaan. Eettisten kysymysten eteen joudutaan ihmistieteissä tutkimuksen joka vaiheessa. Erityisen monitahoisia ovat eettisen ongelmat haastattelussa, jossa ollaan suorassa kontaktissa tutkittaviin. Ei ole olemassa tarkkoja sääntöjä ja ohjeita, joita voitaisiin antaa haastattelun aikana syntyvistä eettisistä ongelmista. Tärkeimpiä eettisiä periaatteita ihmistieteissä on mainittu olevan informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. On olemassa muitakin eettisiä kysymyksiä, jotka voivat koskea vallankäyttöä, tutkijan toimintaa ammatti-ihmisenä, laillisuuskyseksiä, tutkimuksen rahoitusta ja sponsorointia koskevat kysymykset. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 19 -20.)

Haastatteluaineiston keräämiseen ja litterointiin menee yllättävän paljon resursseja ja silti usein aineistot jäävät kertakäyttöisiksi. Tutkijoissa herää usein eettisiä huolenaiheita liittyen aineistojen avoimuuteen ja haastatteluiden jatkokäyttöön. Usein tutkijat hämmentyvät tilanteissa, joissa haastateltavat ilmentävät tunteitaan ja kertovat yksityiselämästään. Voiko tällöin aineistoa tutkia kukaan muu? Välttämättä tutkijoiden kokema hämmennys ei tarkoita sitä, että tutkittavat paljastaisivat itsestään kaiken vain siksi, kun heillä on mahdollisuus puhua avoimesti omin sanoin. Syitä tutkimukseen osallistumiseen on useita kuten mahdollisuus vaikuttamiseen, kertoa tavallisen ihmisen kokemuksia ja näkemyksiä sekä mahdollisuus tehdä jotain uutta ja erilaista. (Kuula & Tiitinen 2010, 446 -447.) Litterointi vei yllättävän paljon aikaa. Pysin litteroimaan aineiston mahdollisimman tarkasti, vaikka aineistossa oli selkeästi sellaisia asioita, joita en ole tutkimuksessani suoranaisesti käyttänyt. Tutkimuksessa olen kiinnittänyt huomiota avoimuuteen, selkeyteen ja johdonmukaisuuteen, vaikka välillä se oli haastavaa

huomioiden haastateltavien suomen kielen taito. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen voi tutkijalle tulla haastattelujen jälkeinen masennus. Tutkimusta on yleensä tehty pitkään ja haastatteluihin liittyy monenlaisia odotuksia. Kun ensimmäiset haastattelut on tehty, voi tulla tunne, että tässäkö tämä oli ja mitä näistä saa irti. Tällöin ei auta muuta kuin luottaa siihen, että aineistosta irtoaa aina jotakin. (Eskola & Vastamäki 2007, 41.)

Osa haastateltavista oli entuudestaan minulle tuttuja aikaisemmasta työstäni. Näiden haastateltavien kanssa kävimme lyhyesti läpi kuulumiset ja pyrin korostamaan rooliani tutkijana ja opiskelijana enkä niinkään työni edustajana. Pakolaissosiaalityössä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen suhde on jollakin tapaa erityinen, sillä pakolaistyöntekijät edustavat asiakkailleen uuden kotimaan viranomaistahoa ja auttajatahoa. Lisäksi he ovat niitä ensimmäisiä suomalaisia ihmisiä, joihin he uudessa kotimaassa tutustuvat. Pakolaissosiaalityössä perinteinen viranomais-asiakas-suhde on erilainen, sillä suhde syntyy suomalaisen byrokratian ja kotouttamisjärjestelmän tuloksena eikä asiakkaan hakeutumisesta tai ohjautumisesta sosiaalipalveluiden piiriin. Vaikuttiko tunteminen haastatteluihin, sitä en osaa sanoa. Ehkäpä se saattoi helpottaa ja mahdollisti maahanmuuttajaisille luontevamman keskustelun entuudestaan tutun haastattelijan kanssa.

5 Maahanmuuttajanaisten kokemukset valmennuksesta

5.1 Naisyhteisö ja sen merkitys arkielämään

Maahanmuuttajanaيسille suunnatun toiminnan ja valmennuksen perusidea on tarjota maahanmuuttajanaيسille ryhmänä valmennusta, jolloin naiset saavat toisistaan vertais-tukea ja toimivat toistensa voimaantumisen lähteinä. Prosessissa tukena toimivat valmennuksessa mukana oleva henkilökunta, erityisesti kulttuurimentori, joka on itse myös taustaltaan maahanmuuttajanainen.

Maahanmuuttajanaيسille suunnattu valmennus on toiminut kuntouttavan sosiaalityön peruseriaatteiden mukaisesti. Voimaantumisteorian avulla sosiaalityössä, kuten myös valmennuksessa, ihmisestä löydetään ”positiivista voimaa” ja sellaisia voimavaroja, joiden avulla häntä saadaan tuettua elämässään eteenpäin. Tärkeää on edetä prosessissa hitaasti ja keskittyä oikealla hetkellä oikeisiin kysymyksiin. On muistettava, ettei ihmisen voimavaroja voida tuoda esiin ilman heidän omaa panostusta. Naisten koulun työntekijät ovat voineet olla prosessissa mukana siten, että he ovat pyrkineet esittämään naisille kysymyksiä heidän elämästään ja vastauksien avulla on voitu pukea voimavaroja sanoiksi. Tärkeintä on kuitenkin ollut se, että naiset ovat itse tunnistaneet positiiviset voimavaransa ja osanneet käyttää niitä oikein.

Maahanmuuttajanaيسille suunnatun valmennuksen tavoitteena on luoda uudenlainen valmennus, jossa yhdistyy sekä lähiopetus että kuntouttava työtoiminta. Projektissa myös kehitettiin suomalaisia työorganisaatioita ja -yhteisöjä maahanmuuttajamyönteisiksi. Naisten koulun valmennusjakso kesti yhden lukuvuoden ja jokaiseen valmennusryhmään valittiin yhteensä 12 naista. Opetusohjelmaan Naisten koulussa kuuluvat suomen kieli, Naisena suomalaisessa yhteiskunnassa – oppiaine, kädentaidot, kodin-aidot, liikunta ja terveystietous ja tietotekniikka. Oulun Seudun Settlementti ry:n toi-

mipisteissä tapahtui kuntouttava työtoiminta erilaisissa työtehtävissä. (Oulun setlementti 2013.)

Maahanmuuttajanaiset olivat kotoisin useasta eri maasta. Vaikka puhun tutkielmassani naisryhmästä tai naisyhteisöstä, se ei tarkoita, että pidän naisia homogeenisenä ryhmänä. Robert Brubakerin (2004) mukaan kaikissa tutkimuksissa ryhmä on implisiittisesti läsnä, vaikka itse käsitettä harvoin tarkastellaan sen omilla ehdoilla. Hänen mukaansa ryhmä tuntuu toimivan ongelmattomana, itsestään selvänä ja annettuna käsitteenä, jota ei tarvitse erikseen purkaa tai perustella. Tämä voi johtaa siihen, että ryhmään ja ryhmän käsitteeseen suhtaudutaan itsestään selvyytenä, mahdollisiin tai kuviteltuihin oloihin, joihin käsitteellä viitataan. (Brubaker 2013, 28.) Tutkimuksessani haastatellut maahanmuuttajanaiset saavat jokainen kertoa omat subjektiiviset kokemukset valmennuksesta ja ne kokemukset muodostavat tutkimukseni aineiston.

Haastateltujen maahanmuuttajanaisten iät vaihtelivat 35 ja 45 vuoden välillä. Maahanmuuttajanaisista kolme oli eronnut, yksi asui asumuserossa ja kaksi oli naimissa. Haastateltavien Suomessa oloaika vaihteli kymmenen ja kahdenkymmenenneljän vuoden välillä. Useimmalla haastateltavista Suomeen muuton taustalla on pakolaisuus. Vaikka tutkimuksellisesti ei ole merkitystä mistä maasta haastateltavat ovat kotoisin, olen haastatteluiden yhteydessä kysynyt kotimaasta. Maahanmuuttajanaisista kaksi on kotoisin Vietnamista, kaksi Sudanista, yksi nainen Kosovosta ja yksi nainen Irakista. Anne Alitolppa-Niitamon (2005, 40) mukaan samasta lähtömaasta tulevat usein jakavat jollakin tavalla yhteistä, kollektiivista kokemusta, normeja ja arvomaailmaa, on heidän menneisyyden kokemuksissa ja näkemyksissä suuriakin eroja. Erot selittyvät muun muassa heidän erilaisilla yhteiskunnallisilla asemilla lähtömaassa, sukupuolella, koulutustasolla, asuinseudulla ja henkilökohtaisilla elämän kokemuksilla

Taulukko 1. Haastatteluun osallistuneiden tunnisteet

Nainen	Perhesuhde	Kuinka kauan asunut Suomessa	Kotimaa/Lähtömaa
N1	Eronnut, yksinhuoltaja	24 vuotta	Vietnam
N2	asumusero, yhteishuoltajuus	12 vuotta	Sudan
N3	naimisissa, lapsi	10 vuotta	Sudan
N4	naimisissa, lapsia	13 vuotta	Irak
N5	eronnut, yhteishuoltajuus	14 vuotta	Kosovo
N6	eronnut, yhteishuoltajuus	23 vuotta	Vietnam

Kaikilla haastatelluilla maahanmuuttajanaisilla on lapsia, joista osa on syntynyt kotimaassa tai lähtömaassa ja osa Suomessa oloaikana. Lisäksi yhdellä naisella on lapsenlapsia. Maahanmuuttajanaisista kolme oli eronnut ja yksi asui asumuserossa. Avioerot ovat tapahtuneet Suomessa oloaikana. Yhteistä naisille oli se, että he kaikki olivat olleet tai ovat naimisissa muun kuin suomalaisen miehen kanssa.

Voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään, se on henkilökohtainen prosessi. Voimaantumisen prosessia voidaan kuvata tapahtumasarjaksi, joka parhaiten ja helpoiten tapahtuu ympäristössä, jonka ihminen itse kokee turvalliseksi. Voimaantumisessa pyritään siihen, että ihminen itse löytää omat voimavaransa. Sosiaalityöllä on voimaantumisen kannalta tukeva rooli, ihmistä pyritään tukemaan ja häntä autetaan löytämään omat voimavaransa, mutta lähtökohta on siis siinä, että lopullisen valinnan ja voimavarojen käytön ihminen löytäisi itse. (Fook 2002, 103, 105.) Yhden haastateltavan avioeroproosessi oli alkanut koulutuksen aikana, jolloin hän oli saanut tarvittavaa tietoa eroproosessiin liittyvistä asioista sekä riittävää tukea elämäntilanteensa selvittämiseen.

-- Ehkä on vielä nyt tämä tilanne ei olla loppu, koska minä en tiedä, miten minä saan apua ja oli pelottava ja minä olen pelkää, että miten aloitan ja kaikki oli kiinni täällä sisällä ja ei joo, mutta kun tulen naisten kouluun, mä kerron ja sitten on helppo minulle.
(N2)

Maahanmuuttajanaisten kotimaan koulutustaustat vaihtelivat. Kaksi naisista ei ollut käynyt kotimaassa ollenkaan koulua. Toinen naisista on kuitenkin oppinut jonkin verran lukemaan ja kirjoittamaan lukemalla uskonnonkirjaa, mutta toinen on opetellut vasta Suomessa kotoutumiskoulutuksissa lukemaan ja kirjoittamaan suomen kielellä. Yksi naisista on käynyt peruskoulua neljä vuotta, jonka jälkeen hän on jäänyt kotiin auttamaan perhettä ja sen jälkeen solminut avioliiton. Yksi naisista on käynyt peruskoulua kuusi vuotta, mutta sen jälkeen joutunut jäämään kotia auttamaan perhettä. Kaksi naisista on suorittanut yhteensä 12 vuotta peruskoulua ja lukiota vastaavaa koulua.

Taulukko 2. Maahanmuuttajanaisten peruskoulutus ja kielitaito Suomeen muuttaessa

	Peruskoulutus kotimaassa	Luku- ja kirjoitustaito Suomeen muuttaessa
N1	Ei peruskoulutusta	vähäinen luku- ja kirjoitustaito äidinkielellä
N2	4 vuotta peruskoulua	vähäinen luku- ja kirjoitustaito äidinkielellä tai vastaavalla kielellä
N3	peruskoulu ja lukio	luku- ja kirjoitustaito äidinkielellä tai vastaavalla kielellä
N4	12 vuotta (peruskoulu ja lukio)	luku- ja kirjoitustaito äidinkielellä
N5	Ei peruskoulutusta	luku- ja kirjoitustaidoton
N6	6 vuotta peruskoulua	luku- ja kirjoitustaito äidinkielellä

Suomessa oloaikana naiset ovat osallistuneet työvoimahallinnon järjestämiin kotoutumiskoulutuksiin, joissa on opiskeltu suomen kielen lisäksi yhteiskuntatietoutta. Kielen oppimiseen ja opiskeluun on vaikuttanut heikentävästi se, että kaikki haastateltavat ovat olleet pitkiä aikoja kotona lapsen tai lasten kanssa. Yhä edelleen osa naisista koki, että he tarvitsevat vielä suomen kielen opetusta pärjätäkseen esimerkiksi ammatillisissa opinnoissa tai työelämässä. Naisista yksi on valmistunut lähihoitajaksi ja työskentelee omalla alalla pätkätyössä. Naisista kolme on hakenut tai suunnittelee hakevansa työvoimahallinnon järjestämään laitoshuoltajakoulutukseen ja yksi toivoo pääsevänsä suurtalouskokiksi opiskelemaan ja yksi haaveilee kampaajan tai kokin ammatista, mutta ennen koulutukseen hakeutumista haluaa parantaa suomen kielen taitoa. *Jos pääsee ammatti, sitten mä menen sinne. Jos en pääse, sitten katotaan, tulee koulu jos on suomen kieli, koska minä tarvitsen suomen kieli. Minä voin puhua ja ymmärtää, mutta kirjoittaminen ja lukeminen on heikko mulle. Jos pääse joku koulutus, että tulee vahva vähän, olin menee, mutta jos mä pääse ammatti, voin minä mennä töihin.*(N2)

Alitolppa-Niitamon (2005, 39) mukaan työssäkäynti merkitsee meille kaikille mahdollisuutta parantaa taloudellista tilannetta. Työ mahdollistaa luontevasti myös perheen ulkopuolisen ympäristön sosiaalisten suhteiden solmimiselle ja vuorovaikutukselle. Työ myös mahdollistaa maahanmuuttajille näkökulman suomalaisen elämäntapaan, normeihin, arvomaailmaan sekä yhteiskuntaan. Työllistymisellä on vaikutusta integraation eri osa-alueisiin sekä psykososiaalisella tasolla syviä merkityksiä yksilön omanarvontunteeseen, elämänhallintaan ja yhteisön arvostukseen. Usein työttömyys merkitsee elämänpäiirin kaventumista, riippuvuutta yhteiskunnan tuista ja oman asuin ympäristön tarjoamista ajanviettomahdollisuuksista. Maahanmuuttajanaisten vain kahdella oli työkokemusta avoimille työmarkkinoilla työskentelemisestä. Kaikki naiset ovat suorittaneet erilaisia työvoimapolitiittisia koulutuksia kuten kotoutumiskoulutuksia ja Naisten koulun sekä olleet tukityöllistettyinä, työharjoittelussa tai työelämävalmennuksessa. Haastateltavista kaikki haaveilivat työllistymisestä, jolloin taloudellinen tilanne paranisi ja elämään tulisi uudenlaista sisältöä kotona olemisen sijasta.

Sosiaalisen pääoman käsite liittyy läheisesti yhteisö-teemaan. Yhdistyksissä, kansalaisryhmissä sekä monissa epävirallisissa verkostoissa kuten naapureiden, sukulaisten ja ystävien kesken, syntyy toiminnan kautta sellaista luottamusta ja vastavuoroisuutta, joka edistää yhteisöjen hyvinvointia. Luonteeltaan toiminta voi olla joko arkista ja konkreettista apua, mutta myös henkisen pääoman kartuttamista ja arkipäiväisen hyvinvoinnin luomista. Yhtä aikaa sosiaalinen pääoma voi tukea yksittäisen henkilön hyvinvointia ja julkista hyvää. (Roivainen 2008, luku 1.5.) Maahanmuuttajanaisten kokemukset naisryhmästä, yhteisöstä, olivat myönteisiä ja kannustavia. Naiset kokivat, että naisryhmässä pystyi keskustelemaan avoimesti naisiin ja naiseuteen liittyvistä asioista. Ryhmässä oli mahdollista puhua aroistakin asioista ja opiskella ilman pelkoa tulemisesta naurunalaiseksi. Erityisen hyvänä nähtiin muun muassa kättilön vierailua, jolloin naiset saivat tietoa ja mahdollisuuden kysellä synnytykseen, hormonitoimintaan ja vaihdevuosiin liittyviä.

*Miten sää koet tässä naisten koulussa että kaikki oli naisia. Oliko hyvä asia? (P)
Oli tosi hyvä asia ja minä olen halunnut, että jos on naisten koulu vielä jatkuu, on hyvä, että naisten. Koska naisten koulu ei ole vain, se on paljon asioita siellä naisten koulu ja tehdä naisille rohkea, että tarvitaan lisää opiskelee ja tiedä asioita. (N2)*

Niin naisten koulu ennen se me puhutaan enemmän kuin se naisten asioita ja ihan kaikkea näin vapaasti ja sitten ei, vaikka miesten kanssa voi olla vähän riidelly se asioita, mutta naisen voi sopia. (N3)

Koska meidän kulttuuri on aina nainen nainen kanssa ja mies miesten kanssa (P Joo) ja kun tulen täälä kaikki on yhdessä, mutta tämä kieli ei ole sama kuin minun kieli ehkä mä luen väärin tai kirjoittaa väärin kaikki nauraa mies vähän ujo ei sama kuin naisten kanssa. (N4)

On se on hyvä asia. -- kun on pelkkiä naisia, voi juttele ihan vapaana, ei ole mikään pitää varoa ne sanoja kun ei miehiä ei kuuntele, mitä meidän naiset puhuu, on hyvä asia. (N6)

Haastateltavat kokivat, että omasta ryhmästä, jäi heille koulutuksen päättymisenkin jälkeen tärkeitä ystävyysuhteita ja sosiaalinen verkosto laajeni.

*Kyllä saitko naisten koulun kautta uusia ystäviä--- (P)
Joo, sain sen monta ja he tulevat käymään ja joskus me menemme mihin sitten soittaa minulle ja yksi nainen hän asuu minun naapuritalo. (N1)*

Joo kyllä, voitko sinä sanoa, että et ole enää niin yksinäinen kuin ennen kouluun tuloa. (P)

Kyllä, nyt en enää ole yksinäinen enää, minulla on monta kaveria. (N1)

Yhteiskunnassa, jossa julkisella sosiaalityöllä on vähän resursseja kenttätyöhön, voivat settlementtityöntekijät toimia lähityöntekijöinä, jotka ovat helpommin tavoitettavissa ilman ajanvarausta ja jonotusta. Settlementin työntekijät toimivat ammattilaisina, mutta eivät viranomaisina. Settlementin työntekijöitä voi olla helpompi lähestyä kuin virallisessa asemassa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Settlementti voi toimia niin sanottuna matalankynnyksen palvelupisteinä, katutason byrokratioina sekä välittäjinä asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden välillä. Settlementtityöntekijöiden suhdetta asiakkaisiin ja sosiaalityöntekijöihin luonnehtii epävirallisuus, kun nykyisten tuotantoehtojen vallitessa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen suhde jää viralliseksi. Ammattilaisuudesta ja läheisestä suhteesta viranomaisiin huolimatta settlementissä kohdattavat ihmiset ovat ensisijaisesti lähimmäisiä. (Roivainen 2008, luku 2.4.)

Voimaannuttavassa sosiaalityössä on myös riskejä. Miten voimaannuttaa ilman että voimaannuttaa toisen puolesta? Henkilön voimaantuminen saattaa tarkoittaa voiman viemistä toiselta henkilöltä. Voimaannuttamisessa voidaan ottaa liian monta kohde-ryhmää, jolloin ei puhu kenellekään tai millekään kohteelle riittävästi. Voimaannuttamisessa voi olla myös ristiriitainen yhteys itse auttamisen ja voimaannuttamisen välillä. (Adams 2003, 15 -16.) Ryhmätoiminnan lisäksi maahanmuuttajanaisten suunnatussa valmennuksessa oli mahdollisuus yksilöohjaukseen, joka mahdollisti maahanmuuttajanaisten omien voimavarojen esiin nostamisen yksityisesti. Yksilötyössä korostui työntekijöiden ammattitaito sekä kyvyt edistää maahanmuuttajanaisten omien voimavarojen esiin nostamista, jolloin vaikutus heijastui naisen omaan hyvinvointiin ja sitä kautta elämänhallintaan. Haastatteluaineistosta nousi yllättävästi esille se, ettei tuen ja ohjauksen tarpeen määrä ollut riippuvainen Suomessa olo ajasta eli vaikka toinen oli asunut Suomessa lähes neljännesvuosisadan, oli hänen tiedon ja tuen tarpeensa sama kuin vähemmän aikaa Suomessa asuneella.

Maahanmuuttajanaisista kaikki olivat saaneet tukea Naisten koulun henkilökunnalta, mutta erityisesti kulttuurimentori - ohjaajan rooli naisten tukihenkilönä ja auttajana nousi aineistosta esiin. Naiset kokivat, että ohjaajaa on helppo lähestyä, koska hän osallistui ryhmän toimintaan aktiivisesti ja oli helposti tavoitettavissa. Kulttuurimentoriin voivat naiset olla yhteydessä koulutuksen päättymisen jälkeenkin erilaisissa asioissa. Näitä asioita ovat muun muassa Kelaan liittyvät hakemusasiat, kansalaisuuden hakemiseen liittyvät seikat tai perheasioihin liittyvät asiat.

Opettaja ja ohjaajana oli se -- ja sitten tuo mikä se oli -- (P --) -- oli ihan mukava ja se hän oli koko ajan meidän luokassa sama kuin meidän luokan kaveri. Koko ajan vain me ja me uskallan se puhua -- kanssa enemmän (P Joo) koska hän on ihan koko ajan meidän kanssa ja ihan kaikkea se meidän kanssa. Se meidän maahanmuuttajan kanssa ja ihan vähän helpompi se kertoa hänelle asioita. (N3)

Sitten kun olit naisten koulussa se lähihoitajaksi niin vahvistuiko naisten koulun aikana, että edelleenkin haluat lähihoitajaksi opiskelemaan? (P)

Kyllä, se se olen vielä se mää olen kirjoittanut hakemus ja silloin ensimmäisenä hakemus minä olen, en ole täyttänyt mitään lapun ja toisenkaan en ole täyttänyt mitään, mutta oliko niin kolmas sitten minä täytän, se sieltä minä sain sen työvoimatoimistosta lappu pitäisi täyttää ihan kaikki ja oli silloin se vaikeuksia täyttää se ite ja sanoin mitä minä voin kirjoittaa vaikka minä sanon sanoja mutta se ei tule se lause, ihan täydellinen ja sitten se (ohjaaja) oli auttanut ihan kaikkea, että hän sanoi vain, kerro sinä mitä sinä haluat sanoa ja sitten minä voin vain sanoa, miten sinä voit kirjoittaa. Se oli ihan paljon apua minulle silloin ja sitten mää harjoiteltiin se haastattelu, miten pitäisi olla haastattelussa ja (ohjaaja) oli ihan mukava. (N3)

-- Niin, semmosia ne jutteli mun kanssa mitä voi tehdä ja näitä sitten he auttaa niin niin semmosia ne ei ole normaali opettaja, semmoinen sama kuin perheen jäsen, ne auttaa toisia ja niin sitten niin mitä voi tehdä niin neuvo minulle kaikki homma mukava. (N6)

Kuntouttavaa sosiaalityötä tehdään muun muassa työvoiman palvelukeskuksissa, joissa työskentelee moniammatillinen tiimi koostuen sosiaalityöntekijöistä, sosiaaliohjaajista, työvoimaneuvojista, Kelan edustajasta, psykologista sekä lääkäripalveluista. Suurin osa koulutukseen osallistuneista on työvoimanpalvelukeskuksen asiakkaita, jonka kautta osa heistä on ohjeistetusti hakeutunut maahanmuuttajanaisille suunnattuun valmennukseen. Työvoimanpalvelukeskuksen sosiaaliohjaajat tekivät hankkeen henkilöstön kanssa tiivistä yhteistyötä. Naisten koulun valmennukseen sisältyi kaksi päivää viikossa kuntouttavaa työtoimintaa. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena oli henkilöiden työllistymismahdollisuuksien ja elämänhallinnan parantaminen.

Kuntouttavasta työtoiminnassa ovat maahanmuuttajanaiset tehneet työtä, saaneet ohjausta eri aloilta ja oppineet uusia asioita, joita voivat hyödyntää myöhemminkin. Naiset ovat tutustuneet eri työpisteissä työskenteleviin työkavereihin ja saaneet arvokasta kokemusta suomalaisessa työyhteisössä toimimisesta. Työpisteitä ovat olleet oppilaitoksen keittiö ja puhtaanapidon toimipiste. Lisäksi naiset ovat tehneet tilaus-työnä käsitöitä (Viren ym. 2011, 91). Haastatelluista naisista kaikki olivat saaneet työpisteistä tietoutta eri ammateista sekä ammatissa toimimisesta, joiden myönteisten kokemusten myötä he ovat hakeutuneet jatkokoulutuksiin.

-- Paljon me tehdään kuntouttava työ ja menen eri paikkaan, nähdä kaikki ja turvakoti ja vanhakoti ja sitten tulee muita sosiaalityöntekijä tekee ja näyttää meille, mitä tehdään ja kaikki oli hyvä. On tärkeää, tämä naisten koulu jos on jatkuu. Parempi jos on opetella suomen kieltä ja näyttää miten suomessa suomalaiset tekee. Se on hyvä molemmat, mutta jos opettaja suomen kieli, ei me tiedä mitä suomalaiset tekee, emme ymmärrä kaikki, pitää opiskella ja näyttää miten tehdään. Kyllä se on hyvä.(N2)

Niin kuntouttava työtoiminta olen tehnyt siellä, se oliko nuo nuoris nuorisotalo, sitten se olen kymppiluokalla olenkin se, minä olen nähnyt miten se miten lapset oppii ja se oli ihan mahtava silloin, tosi hyvin ja sitten oli aika monta oliko ja sitten meillä oli ruoka, meillä on ruokakin pitää se oppia se me aika paljon ruokia, minä olen oppinut aika, tosi paljon ruokia ja se ja nyt minä teen aina välillä se ruoka, se suomalainen ruoka. (N3)

Ai mä tykkään siitä kovasti, kun on sillai ja silloin, sen takia mä olen halunnu ammatin sen kokkihomman, kun mä olin silloin mä olin ompele ja mikä se oli, sitten on keittiöpuolella, joo mä tykkään siitä kovasti ja sen takia mä valita nyt on ammatti. (N6)

Eli kuntouttavasta työtoiminnasta sait idean, että sinä haluat suurtalouskokiksi? (P)

Joo on, sen takia mä niin haluan. (N6)

Kuntouttavan työtoiminnan malli on yksi projektin onnistuneista tuloksista. Maahanmuuttajanaiset kokivat positiivisena normaalia lyhyemmät työpäivät, toimimisen oikeassa työyhteisössä ja työssä sekä työstä saadut positiiviset palautteet. Onnistumisen kokemukset työstä ovat olleet naisille tärkeitä palautteita ja rohkaisseet heitä haaveilemaan ja toteuttamaan opiskelusuunnitelmia. Oikean siivoustekniikan opettelusta on ollut hyötyä myös naisten arkielämäänsä. Esimerkiksi haastateltavista naisista (N2) kertoi, että hänen vuokra-asuntoonsa oli syntynyt vesivaurio johtuen siitä, että hän oli pessyt kotinsa lattian kotimaassa opitulla tavalla – ämpärillinen vettä lattialle pesua

varten. --Koska kotona mää oon siivonnut, mutta en tiedä aineita. Kun minä lähden sieltä -- pois, minun tulee vesivahinko, koska mää siivoon paljon vettä, mää tekeen paljon lattialle vettä ja sitten tulee vesivahinko ja minä en tiedä mitä tapahtuu. Koska meillä siellä afrikassa me siivoo paljon vettä. Kun mää menen siellä siivoon paikat, ei ei saa olla vettä, joo kastella vain ja sitten siivota, ei tarvi paljon vettä lattialle.(N2)

5.2 Maahanmuuttajanaisten asema perheessä ja yhteisössä

Maahanmuuttajan tärkeimpänä kotoutumisen resurssina voi toimia perhe, kun se pysyy riittävän eheänä ja toimivana maahanmuuttoon liittyvistä muutoksista huolimatta. Parhaimmillaan perhe voi toimia jäsenilleen muutoksen puskurina, emotionaalisena tukena ja identiteetin peilinä. Niin maahanmuuttajalapsille kuin muillekin lapsille perhe on heidän tärkein kehitysympäristönsä. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45.) Haastatellut naiset olivat kaikki perheellisiä ja heillä kaikilla on lapsia. Naisista kolme oli eronnut, yksi asui asumuserossa ja kaksi oli naimissa. Kaikki naiset kertoivat aviomiesten tai entisen miesten osallistuvan ainakin jollakin tavalla lasten elämään. Lasten lukumäärä vaihteli yhdestä lapsesta seitsemään lapseen ja lasten iät kolmesta vuodesta 24 ikävuoteen. Suurin osa naisten lapsista on syntynyt Suomessa oloaikana.

Suomessa ei järjestelmällisesti ole tutkittu maahanmuuttajien yksinhuoltajuutta, joten sille ei voida antaa yhtä ainoaa selitystä. Osaselityksenä voisi olla erilaiset parisuhdeperinteet eli eroaminen on hyväksyttävämpää joissakin ryhmissä kuin toisissa, kansainvälisiin parisuhteisiin liittyvät ongelmat, ulkomailla asuva tai oleskeleva puoliso, moniavioisuus, sosiaalitutkiskäännösten kiertäminen sekä ryhmien eriaikaiset kotoutumisprosessit. Aihetta tulisi kuitenkin tutkia, jotta ilmiön ulottuvuuksia voitaisiin tarkemmin analysoida. (Martikainen 2007, 56.)

Perheen ihmissuhteiden toimivuus perustuu sen jäsenten riittävään yhteisymmärrykseen perheenjäsenten rooleista ja toimintaa ohjaavista arvoista sekä normeista. Näiden käsitysten siirtäminen ja vahvistaminen sukupolvelta toiselle on kasvatusta. Myös yhteiskunnan järjestelmät kuten päiväkotit ja koulu, tukevat perheiden käsityksiä oikeaksi määritellyistä rooleista, normeista ja asenteista siten että lapset omaksuvat ne ilman isompia ristiriitoja. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45.)

Sukupolvien välillä tapahtuu eritahtista kotoutumista perheissä, joissa lapset ja nuoret menevät kouluun. Lapset ja nuoret pääsevät automaattisesti valtakulttuurin vaikutuspiiriin, mutta vanhemmat voivat jäädä eristyksiin esimerkiksi työttömyyden vuoksi. Tällöin lapset oppivat kielen ja uuden yhteiskunnan toimintaperiaatteet vanhempia nopeammin. Vaarana on, että vanhempien ja lasten roolit voivat kääntyä vaarallisesti niin, että lapset ottavat liiaksi vastuuta ja ohjailevat vanhempia. Tästä seurauksena voi olla vanhempien auktoriteetin ja vanhemmuuden menettäminen, jolloin lapset menettävät huolettoman lapsuuden. (Alitolppa-Niitamo 2005, 46.) Haastatteluaineistosta esille nousseiden asioiden myötä, on aiheellista pohtia perheenjäsenten eritasoista akkulturaatio. Nelitasoisen akkulturaatioteorian mukaisesti voisi tulkita, että naiset ovat vielä osittain separatismien tasolla (erillään valtaväestöstä), kun taas lapset ovat assimiloituneet eli sulautuneet valtakulttuuriin. Tähän ongelmakohtaan tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota heti maahanmuuton jälkeen kotoutumisen tueksi.

Haastatteluaineistosta nousi esille perheiden sisäiset toimintatavat. Maahanmuuttajanaiset toivat esille sen, että koska lapset ovat varhaisessa vaiheessa menneet päiväkottiin tai kun ovat aloittaneet esikoulun, on kotikieleksi muuttunut suomen kieli. Naiset kertoivat, että he haluaisivat opettaa ja ylläpitää lasten äidinkielen taitoa, mutta välillä se on haasteellista. Koska lapset puhuvat suomea päiväkodissa, koulussa ja harrastuksista, jää äidinkielen taito heikolle tasolle eikä lapsilla ole useinkaan halua puhua äidinkieltään. Useampi haastateltavista kertoi, että lapset ymmärsivät puhuttua äidinkieltä, mutta vastasivat suomeksi. -- *Mää joskus kysyin, mutta en kysy aina, lapset ei aina jaksa vastata hihii ja mä en osaa puhua suomea siksi en kysy aina, koska lapset kasvavat suomessa, he ovat vain puhua suomea ja he ovat osaa vähän -- kun vähän vietnamin*

kieli ja minä osaan suomen kieli vain vähän, siksi äiti vietnamilainen ja lapset suomalaiset, siksi ei keskustele joka päivä vain joskus vähän ja puhua vain perus kotona, ei ole mitään tarinaa ei pitkään puhua. (N1) Kielitaidottomuus heijastuu naisten arkeen. *Minä puhun minun kieli on kotona lapset, vain lapset on vastaa suomeksi (N5).* Naiset kertoivat, että lapset ovat joutuneet välillä tulkin rooliin, kun esimerkiksi koulusta on saapunut suomen kielisiä kirjeitä, joita naiset eivät ole ymmärtäneet.

Maahan muuton myötä ei aikaisemmin opittu ja sisäistetty sekä itsestään selvänä pidetty normi, rooli tai käyttäytymistapa enää toimi odotetulla tavalla uudessa ympäristössä. Aikuinen maahanmuuttaja voi joutua radikaalisti kyseenalaistamaan aiemmin omaksutun. Hän joutuu hahmottamaan uuden yhteiskunnan toimintaperiaatteet ja opettelemaan uudet säännöt, normit ja roolit. Muutokseen joutuvat myös oma vanhemmuus ja kasvatuseriaatteet. Maahanmuuttajavanhemmat joutuvat kasvattamaan ja ohjaamaan lapsiaan tilanteessa, jossa aiemmat roolimallit ja normit eivät ehkä enää toimi. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45; Alitolppa-Niitamo 2004.)

Maahanmuuttajanaisten koulutuksessa kävi eri alojen asiantuntijoita kertomassa asioita naisille tai asioista puhuttiin projektihenkilöstön vetäminä. Ryhmissä vieraili muun muassa pappi, sosiaalityöntekijä, kättilö ja lastentarhanopettaja. Lastenkasvatukseen liittyvät kysymykset herättivät naisissa paljon keskustelua. Monissa kulttuureissa tai perheissä on osana lastenkasvatusta ruumiillinen rankaiseminen, mikä on suomalaisessa yhteiskunnassa kielletty lastensuojelulaille. Koska ruumiillinen kurittaminen on laissa kiellettyä, ovat naiset kokeneet avuttomuuden tunteita liittyen lasten kasvatukseen. Maahanmuuttajanaiset ymmärsivät, että lyöminen tai muu vastaava väkivalta on väärin, mutta esimerkiksi tukistamista tai luunapin antamista laittomana tekona, oli heidän vaikea ymmärtää (Viren ym. 2011, 25). *Ero tarkoittaa, suomalainen isä ja äiti lapsille, ei voi huutaa, ei voi lyödä, mutta meidän vietnamilainen jos lapset huono ei tottele, aina isä ja äiti suuttuu lyödä tai huutaa, monta erilaista, en halua sanoa. -- äiti ja isä ei ikinä halua, ei halua huutaa ja lyödä lapset, mutta lapset ei tottele, pitää pakko huutaa, mutta ei voi ilkeä lapsille, vain huutaa halua, lapsi tietää äiti vihainen.(N1)*

Muun muassa lastentarhanopettajan ja kättilön käynneillä oli keskusteltu, miten lasta voi ohjata ja opastaa ja millaiset keinot tukevat vanhemmuutta. Mielenkiintoinen seikka nousi esille N6 haastattelusta, jossa haastateltava kertoi, että koska hänen lapsensa ei ollut saanut uutta puhelinta, oli lapsi kertonut koulussa opettajalle, että äiti lyö häntä kepillä. Opettaja oli tehnyt lastensuojeluilmoituksen kertomuksesta ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä oli ollut yhteydessä naiseen. Tilanne oli kuitenkin selvinnyt ja väärinkäsitys oli selvitetty. *Sosiaalityöntekijä niin tulee ja juttelee ja kaikki ja sitten siinä on väärinkäsitys, ne on halunnu puhua puhelin ja keksi itse. (N6)*

Kättilön vierailu sai hyvää palautetta niiltä naisilta, joiden ryhmässä kättilö oli vierailut. Suomessa on hyvä neuvolajärjestelmä odottaville äideille sekä lapsille, mutta se ei riitä, sillä naiseuteen liittyy muutakin kuin raskaus ja synnyttäminen. Yksi haastateltavista koki saaneensa arvokasta tietoa vaihdevuosista. -- *Tiedä miten naisilla tapahtuu kun oli mitä kun tulee vanhuus tai tulee vaihd.. (P vaihdevuodet) ennen sitä emme tiedä mutta nyt tiedä mitä tapahtuu kun tulee vaihdevuodet -- koska me emme tiedä mitä tapahtuu, vain joskus meillä kotimaa joskus tulee nainen kun vaihdevuodet tapahtuu, joskus päänsärky, joskus tulee aggressiivinen välillä ja välillä ei. Me ei tiedä mitä tapahtuu hänelle, mutta nyt me tiedä että tämmönen oli vaihdevuodet ja tekee ne niille noin, mutta kun meillä ei ole lääke ja kaikki se oli vaikea, että ei saa apua. (N2)*

Maahanmuuttajanaiset ovat opiskelleet arkeen liittyviä asioita kuten ruoanlaittoa ja suomalaisten raaka-aineiden tunnistamista. Naiset kokivat tämän osan koulutuksesta tärkeäksi, sillä koska lapset ovat tottuneet syömään päiväkodissa ja koulussa suomalaista ruokaa, ei kotimaan perinneruoat maistu enää heille. Naiset olivat kiitollisia, kun saivat oppia valmistamaan muun muassa makaronilaatikkoa, lihapullia ja lohilaatikkoa.

-- *Sitten meillä oli ruoka, meillä on ruokakin pitää se oppia se me aika paljon ruokia, minä olen oppinut aika, tosi paljon ruokia ja se ja nyt minä teen aina välillä se ruoka, se suomalainen ruoka.-- Se herkullisin oli se lohikiusaus minä tykkäsin ja lapsikin tykkää ihan hirveästi, kun minä olen oppinut lapsi sanoo että mamma miten sinä tiesit että minä tykkäsin tämä. (N1)*

-- *Meillä aina joka keskiviikko Marttala laitetaan ruoka suomalaisten ruoka. Ja sitten lapset me aina tekee ruoka me tekee kotimaan ruoka, lapset ei syö. Mää*

aina pitää ostaa makkaraa ja lihapulla. hihii Mutta nyt minä laita suomalainen ruoka. Nyt ne syö kaikki, ei kukaan osta makkara vaan vain joskus ostetaan makkaraa ja lihapulla, mutta tehdään suomalaista ruoka. (N2)

Oli kyseessä valtaväestön perhe tai maahanmuuttajaperhe on työttömyydellä, taloudellisella epävarmuudella ja vähävaraisuudella negatiivinen merkitys perheen hyvinvoinnille. Tulot vaikuttavat asumiseen ja vapaa-aikaan liittyviin valinnanmahdollisuuksiin ja yleiseen elämänhallintaan. Taloudelliset seikat vaikuttavat myös lasten harrastusmahdollisuuksiin. (Alitolppa-Niitamo 2005, 40.) *Harrastus Suomessa tosi tärkeää koska täällä talvi tosi pitkä, ei ole paikka mihin lapset menee, mutta tosi kallista. Oli ennen jalkapallo, mutta on tosi kallista, nyt on lopeta ja viimeinen tämä kesä, loppu minun poika piano (P Pianotunnit) on kallista, en jaksa. (N4)*

Tiettyssä kulttuurissa kasvaminen merkitsee kielen, arvomaailman, normien ja roolien sisäistämistä sekä samalla yhteiskunnan rakenteen ja toiminnan vähittäistä hahmotumista. Kulttuuriset arvot, normit ja roolit ilmenevät puhtaimmillaan lastenkasvatuksessa ja perheenjäsenten välisissä suhteissa. Suurelta osin näiden sisäistäminen tapahtuu tiedostamatta, mallioppimisen avulla. Kielen ja vuorovaikutuksen avulla luodaan linkki muun muassa sosiaaliseen yhteisöön sekä yhteiskuntaan, sen rakenteen ja toimintaperiaatteiden ymmärtämiseen. (Alitolppa-Niitamo 2005, 45; Alitolppa-Niitamo 2004.) Haastatelluista naisista osalla kielitaito on hyvä, mutta osalla vielä tyydyttävällä tasolla. Kielen oppimiseen on selvästi vaikuttanut sosiaalisten suhteiden vähäisyys ja sen myötä vähäinen suomen kielen käyttäminen. Haastateltavat naiset toivat esiin haastattelussa vähäisen kosketuksen suomalaisiin ja suomalaisuuteen. *Se on suomalainen, oikeasti hän on naapuri, joka on meillä vieressä yksi mummo, joka niin lähellä meidän ja sitten hän välillä hoitaa meidän lapsia ja tulee käymään ja juttelee ja kaikenlaisia auttaa minulle (N6). Minulla on ystävä molemmat irakilaisia ja suomalaisia (N4).* Vastavasti kaikilla haastatelluilla oli joku omainen, sukulainen tai ystävä omasta kotimaasta.

Oman kulttuurin yhteisö on helpottanut naisten arkielämää ja toiminut tärkeänä tukena, vaikka voitaisiin ajatella sen toimivan yhteiskuntaan kotoutumisen esteenä. Haastatelluista naisella numero viisi (N5) on vanhemmat ja kaikki aikuiset sisarukset perheineen, yhtä veljeä lukuun ottamatta, Suomessa. *On joo meillä iso perhe ja olen tosi iloinen, että on täällä koska olen kaikki täällä vain veli kun menee vähän—(N5)*. Maahanmuuttajanaisella numero neljä (N4) on puolison vanhemmat ja osa aikuisista sisaruksista perheineen Suomessa, mutta omat vanhemmat ja sisarukset perheineen asuvat ympäri maailmaa. Naisella on haaveissa saada Suomen kansalaisuus, joka mahdollistaisi hänen matkustamisen Amerikkaan perhettä tapaamaan. Puolison suvun läsnäolo on ollut vahva tuki hänelle. Maahanmuuttajanaisella numero yksi (N1) ei asu ketään omaista tai sukulaista Suomessa. Hän on kuitenkin päässyt matkustamaan kotimaahansa tapaamaan perhettä, mutta matkojen kalleuden vuoksi matkustaminen ei ole mahdollista kovin usein.

Useissa kotouttamisen ja kotoutumisen kehittämiseen liittyvissä projekteissa pyritään tukemaan ja kehittämään maahanmuuttajien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, joissa taustana on kahdensuuntaisen kotouttamisideologia. Esimerkkinä on maahanmuuttajien yhdistys- ja järjestötoiminnan kehittäminen, jolloin muun muassa kansalaisuuden mukaan perustetut yhdistykset pääsevät voimakkaammin vaikuttamaan yksittäistä henkilöä paremmin. Virallinen järjestö- ja yhdistystoiminta on suomalainen tapa toimia ja vaikuttaa, mutta maahanmuuttajille vieraampi toimintamuoto. Järjestö- ja yhdistystoiminnan perustamiseen ja toimintaan liittyvä byrokratia vaatii tietoa ja sitä pyritäänkin antamaan erilaisilla tiedotuspaketeilla.

On kaikki sudanilaiset ovat ovat, vaikka nyt se on ero siellä Sudanissa, mutta me ollaan ihan koko ajan yhdessä, vaikka se kun meillä on juhliä, me mentiin kaikki yhdessä ja öö se vierailu ihan näyttää välillä sama kuin se meillä Sudanissa vaikka ei ole aika paljon nyt-- (N3)

-- Se on oikeasti ei ole sama kuin Suomessa, jos on meidän juhla niin me tulee, ei tarvitse kysyä saako tulla, voi tulla vapaana niin ei tarvitse olla täällä Suomessa pitäisi soittaa, saako mää tuu ja silloin lupa sitten saa, mutta meillä on eri tapa, me ihan vapaana voi tulla jos meidän juhla tai jotain homma tai jotain me autu toisia tai jotakin.(N6)

Useimmat maahanmuuttajista kokevat, ettei oman yhteisön toimintaa varten tarvita erillistä yhdistystä vaan kokoontuminen tai toiminta tapahtuu luontaisesti oman kulttuurin tavan mukaisesti. Esimerkiksi sudanilaiset viettävät omia juhliiaan yhdessä kokoontuen muun muassa Oulun kaupungin monikulttuurikeskukseen, jonka yhteydessä toimii myös Oulun Seudun setlementin ystäväystalo.

5.3 Maahanmuuttajanaisten tasa-arvokäsityksiä

Suomessa on sitouduttu lainsäädännön ja tasa-arvopolitiikan kautta tasa-arvon edistämiseen. Suomen valtiolta Euroopan unioni, kansainväliset sopimukset ja kansainvälinen tasa-arvopolitiikka edellyttävät aktiivista työskentelyä tasa-arvon puolesta. Tasa-arvon edistämisen tueksi ovat auttaneet muiden maiden hyvät käytännöt. Suomessa tasa-arvolain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva välitön tai välillinen syrjintä, edistää miesten ja naisten välistä tasa-arvoa sekä parantaa erityisesti työelämässä naisten asemaa. On tärkeää sisällyttää sukupuolinäkökulma demokratian ja kansalaisvaikuttamisen edistämiseen. Sukupuolinäkökulma on huomioitava myös silloin, kun edistetään maahanmuuttajien ja vähemmistöryhmien osallistumismahdollisuuksia ja käydään keskusteluja heidän ryhmiä edustavien järjestöjen kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010, 14 -15, Viren ym. 2011, 35.)

Useimmissa kulttuureissa miehen ja naisen roolit ovat eriytyneemmät kuin nyky-Suomessa. Näitä rooleja ja asemia ei voi muuttaa nopeasti – onhan Suomessakin naisten ja miesten välisen tasa-arvon saavuttaminen kestänyt vuosikymmeniä. Perinteisistä kulttuureista muuttaneille maahanmuuttajamiehille olisi annettava mahdollisuus säilyttää arvokkuutensa siten, että he voivat osallistua työelämään tai muuhun yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Samalla tulisi kuitenkin taata naisten osallistuminen ja kotoutumisen mahdollisuudet tarjoamalla muun muassa lastenhoitoa kielikurssien ja muun koulutuksen ajaksi sekä antaa tietoa suomalaisen tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin liittyvistä periaatteista. (Alitolppa-Niitamo 2005, 46.)

Minna Säävälä (2007, 68 -75) on artikkelissaan Sukupuoli etnisen itseymmärryksen keskiössä, naiseus, avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa, tarkastellut miten Kosovon albaaninaisten kokemukset elämästä Suomessa liittyvät naisena olemiseen ja avannut sukupuolieron keskeisyyttä heidän etnisessä omakuvassa. Kosovolaisten etnisyys Suomessa on kehittynyt vuorovaikutuksessa yhteiskuntamme kanssa eikä se heijasta suoraan albanialaisuutta Kosovossa. Tärkeiksi suomalaisessa todellisuudessa nousevat kulttuuriset tekijät, jotka ovat osaltaan erilaisia kuin Kosovossa. Niin kosvolainen kuin suomalainen sukupuolijärjestelmä ovat muuttuneet viime vuosikymmenten aikana ja Suomessa asuvat albaaninaiset tarkastelevat omaa etnistä erityisyyttään muutoksen tilassa olevaa pintaa vasten.

Maahanmuuttajanaيسista kaikilla oli tietoa suomalaisesta tasa-arvosta. Tasa-arvoa ja sen käsitettä on käsitelty muun muassa kotoutumiskoulutuksissa. Naisten kouluprojekti on osa valtakunnallista ohjelmaa (Valtavaa), jossa tavoitteena on sukupuolten välisen tasa-arvon lisääminen ja valtavirtaistaminen. Maahanmuuttajanaيسille koulutuksen avulla pyritään lisäämään naisten itseohjautuvuuden tasoa ja sen avulla saavutamaan tasa-arvoisempi asema perheessä ja yhteiskunnassa. Lähtökohtana on tasa-arvolaisissa määritelty sukupuolten välinen tasa-arvo ja naisen aseman parantaminen todellisen tasa-arvon toteutumisen mahdollistamiseksi. Naisten koulu itsessään on jo tasa-arvoa edistävää toimintaa. (Viren ym. 2011, 34- 35.)

Haastatteluissa esitin maahanmuuttajanaيسille kysymyksiä, mitä tasa-arvo on heidän mielestään ja miten se toteutuu heidän elämässään.

Tiedän suomessa on tasa-arvo, mutta vietnami ei ole, kotona vaimo hoitaa ja kodin työt ja kaikki tekee nainen. Mies menee ulkotöihin ja vapaa kun kotona ja vaimo aina tehdä ruoka valmis ja mies ja lapsi syö, ei ole pakko tehdä sama kuin suomalainen mies ja vaimo sama työ, on vähän eri. (N1)

Tasa-arvo on hyvä että ihmiset pitää olla tasa-arvo koska meidän kotimaa ei ole tasa-arvo naiset on ala kuin miehet, mutta täällä Suomessa on, ei kukaan ole ylempi kuin toiset kaikki on tasa-arvo lapsilla ja naisilla ja miehillä myös. Kaikki on tasa-arvo. Se on hyvä tilanne, minä tykkään siitä. (N2)

Tasa-arvosta on ihan täällä Suomessa ihan oikea tasa-arvo ja ei ole mitään väliä kun vaikka mies jää ja nainen ja työssäkin se on ihan sama niinkö ei ole mitään väli -- Sudanissa se mies on mies, mies se voi päättää kaikki nainen ei voi päättää mitään voi vain kuuntele miestä mitä mies sanoo ja tekee mitä hän on sanonut niin, mutta oma ajatuksia voi sanoa, mutta varmaan ei saisi ihan kaikkea mitä haluaa. (N3)

-- Irakissa ei ole nainen tasa-arvo -- Irakissa nainen ei ole paljon työssä ei ole paljon esimerkiksi ajaa autoa tai jotain, mutta täällä kaikki nainen sama mies. --nyt tasa-arvo, koska sama laki kaikilla.(N4)

-- Täällä niin, on voi päättää ite mitä haluaa, ei kysy ei tartte kysyä mieheltä, ei mitään voi tehdä mitä, meidän kotimaa pitää kysyä, hei saanko mää nyt jotain, miehen jotku ne perheet, ne ei ole mitään, mutta ne meidän kotimaa niin osata miehet päättää kaikki, mutta Suomesa ei tartte kysyy mitään, voi päättää ite voi kysyä, mutta ne ei sitten voi ei saa määrätä, aina kaikki mitä voi tehdä, mutta meillä kotimaa on. (N6)

Naisen rooli perheessä ja suvussa ja taas toisaalta rooli työelämässä ja yhteiskunnassa asettuvat vastakkain suomalaisessa maahanmuuttajakeskusteluissa. Selvänä lähtökohdiana keskustelulle pidetään jakoa perhesidonnaiseen, "alistettuun" naiseen ja perhevelvoitteista "vapaaseen" naiseen. Tällaisessa ajattelumallissa maahanmuuttajanainen, joka korostaa perheen ja suvun merkitystä, näyttäytyy negatiivisessa valossa. Voi kuitenkin olla, että perhe ja suku ovat hänelle omanarvontunnon keskeisiä lähteitä ja voimavara selviytymiseen uudessa elinympäristössä. (Säävälä 2007, 76.)

Maahanmuuttajanaisten haastatteluista kävi esiin naisten perinteinen rooli kotimaassa ja kuinka se on muokkaantunut uudessa yhteiskunnassa. Tasa-arvon ja sen käsitteen ymmärtäminen ilmeni myös haastatteluista. Naiset eivät vastanneet kysymyksiin perinteisesti vain naisten ja miesten roolieroihin ja kotitöiden jakautumiseen liittyen, vaan naiset olivat ymmärtäneet käsitteen laaja-alaisuuden. Maahanmuuttajanaiset olivat kaikki iloisia suomalaisesta tasa-arvosta. Naiset kokivat, että tasa-arvon myötä heillä on ollut mahdollisuus opiskella, työllistyä, saada ajokortti ja osallistua päätösten tekoon sekä perheessä että muun muassa äänestämällä kunnallisvaaleissa. Naiset ovat jakaneet Naisten koulusta saamaansa tietoutta tasa-arvosta sekä muista opetetuista asioista perheenjäsenilleen ja ystävilleen. Erityisen vaikuttava matka oli naisten ja projektin henkilökunnan tutustumiskäynti Helsingissä eduskuntataloon, jossa heidät vas-

taanotettiin oululaisten kansanedustajien toimesta. Kaikki haastatelluista naisista eivät olleet päässeet perhesyistä matkalle, mutta ne naiset, jotka olivat, olivat todella otettuina mahdollisuudesta päästä tutustumaan valtion päätöksenteon keskukseseen.

-- Kun loppuu naisten koulu, me menee parlamen siellä on, mikä sana suomeksi (P eduskunta) eduskunta, me menee eduskuntaan. He ei tiedä, ne sanoo pääseekö sinä sinne eduskuntaan, mitä sinä tekee, että sinä pääsee eduskuntaan ja minä sanoin, että naisten koulu pääsee meidän sinne. Ja yksi nainen oli asu täällä Oulu ja hän muutti Helsinki: minä olen naapuri eduskunta, en koskaan mene sinne ja sinä tulet Oulusta ja menet täällä eduskunta. Minä sanon, että mene vain. Hän sanoi, että en voi päästä sinne ja minä pääsen ja minä sanoin en tiedä, sinä menee ja kysy sieltä, miten sinä pääsee eduskuntaan -- Oli hieno kokemus, koska meillä kotimaa ei kuka tahansa mene eduskuntaan, vaikea mitä sinä siellä haluat, et saa mene, kaikki poliisi ja näin kiinni, et sää pääse. Jos pääse sinne, kysyy paljon kysymys, mitä sinä haluat siellä, mutta täällä me päästiin katsomaan siellä kaikki talo ja milloin rakentaa ja kaikki näytä meille sisällä. Se oli hyvä kokemus täällä. Ja tämä on naisten koulun kautta mennä. Jos en ole naisten koulu, me emme pääse sinne ollenkaan. (N2)

Haastatteluissa kysyin maahanmuuttajanaisilta lastenkasvatukseen liittyen, että onko kasvatustavalla eroa jos kyseessä on tyttö tai poika. Ne maahanmuuttajanaiset, joilla on lapsissa sekä tyttöjä ja poikia, kertoivat, ettei sukupuolella ole kasvatuksellisessa mielessä eroa Suomessa asuessa. Maahanmuuttajanaisten mielestä kaikilla on sukupuoleen katsomatta oikeus esimerkiksi koulun käyntiin ja velvollisuus osallistua kotitöihin.

Olen helppo äiti, ei ole tiukka, mitä lapsille mä vaan toivotan lapsi osaa, että mitä on oikein ja mikä ei oikein ja aina toivon lapset terve ja ahkera oppi ja mieli mitä ammatti, lapset haluaa, mä en ole kieltä mitään lapset, he itse päättää. (N1)

Yritän mä yritän mutta lapset aina, minulla on erilaiset lapset. Pienet helposti voi vaikuttaa, mutta nuoret on vaikea, ei voi ei ole helppo, että vaikuttaa niillä, koska minulla on 15 vuotta lapsi hän ei kuuntele kaikki mitä minä sanon, sitten välillä minä hermostaa ja mutta se menee näin-- (N2)

Pihla Siim (2007, 23) on artikkelissaan Äidit ja heidän lapsensa todennut, että äitiys on tärkeä osa maahanmuuttajanaisten identiteettiä ja lapsilla on iso vaikutus heidän valintoihinsa. Lapset ovat saattaneet olla se syy muuttoon ja he vaikuttavat myös tulevaisuuden asuinpaikan valintaan. Usein lapsen Suomessa kohtaamat vastoinkäymiset tun-

tuvat naisista suuremmilta kuin omat. Tämä sama ilmiö nousi esiin tutkimukseni aineistosta. Maahanmuuttajanaisten lasten osa heidän arkielämässään ja sen hallinnassa sekä kotoutumisprosessissa on merkittävä. Äitiys on tärkeä osa heidän identiteettiä ja sen puolesta ollaan valmiita luopumaan omista tarpeista. Maahanmuuttajanaisten tyytyväisyys valmennukseen johtui nimenomaan siitä, että ryhmässä oli vain naisia, jotka ymmärsivät äitiyteen liittyviä asioita. Lisäksi valmennuksen päivittäinen kesto oli lyhyt, jolloin se mahdollisti sen, että naiset olivat kotona kouluikäisten lasten saavuttua koulusta tai päivähoitoaika oli lyhyt, jolloin kotitöille jäi enemmän aikaa.

5.4 Keskeiset kokemukset valmennuksesta ja niiden vaikutukset

Edellä esiteltyjen analyysien pohjalta olen koonnut yhteen tämän tutkimuksen keskeisimmät tulokset, maahanmuuttajanaisten kokemukset ja vaikutukset heidän arkielämään, jotka ovat esitetty tiivistetyssä muodossa seuraavassa taulukossa.

Taulukko 3. Maahanmuuttajanaisten kokemukset koulutuksesta ja sen vaikutukset

KOULUTUKSEN SISÄLTÖ	KOKEMUKSET JA VAIKUTUKSET
Ryhmätoiminta	<ul style="list-style-type: none"> - Vertaistuki - Sosiaalinen kanssakäyminen - Ystävyysuhteet
Suomen kielen opetus	<ul style="list-style-type: none"> - Puhe- ja kirjoitustaidon paraneminen - Suomen kielen rohkeampi käyttö arjessa ja työelämässä
Kuntouttava työtoiminta	<ul style="list-style-type: none"> - Tietous eri ammateista lisääntyi, jolloin ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen vahvistui - Suomalaiseen työkuulttuuriin ja työyhteisöön tutustuminen - lyhyemmät työpäivät helpottivat arjen hallintaa - suomalaisen ruokakulttuurin oppiminen
Vierailijat ja vierailut koulutuksen aikana	<ul style="list-style-type: none"> - Ajankohtaisen tiedon saanti eri alojen ammattilaisilta - Tutustuminen oman kotikaupungin tarjoamiin palveluihin ja tapahtumiin - Muilla paikkakunnilla käynnit - Yhteiskuntatietouden lisääntyminen
Kulttuurimentorin (ohjaajan) rooli	<ul style="list-style-type: none"> - Vertaistuki - luonteva osa ryhmätoimintaa - helposti tavoitettavissa - käytännön apu ja tuki asioiden selvittelyssä

Tutkimustulosten mukaan maahanmuuttajanaiset kokivat saaneensa valmennuksesta vertaistukea ja uusia ystävyyssuhteita. Sosiaalisten suhteiden merkitys pitkään kotona olleille maahanmuuttajanaيسille oli tärkeä. Valmennus mahdollisti sosiaalisen kanssakäymisen esimerkiksi muiden maahanmuuttajanaisten, Setlementin työntekijöiden ja ryhmässä vierailleiden henkilöiden kanssa. Liittyminen tai kuuluminen ryhmään tai yhteisöön, vaikuttaa myönteisesti maahanmuuttajanaisten kiinnittymiseen yhteiskuntaan samalla edistäen kotoutumisprosessia.

Valmennukseen sisältyvää suomen kielen opetusta tuki se, että ryhmissä käytettiin suomen kieltä ryhmän sisäisenä kielenä sekä kuntouttavassa työtoiminnassa työkaverien keskuudessa. Maahanmuuttajanaiset kokivat suomen kielen opetuksen olevan valmennuksessa tehokkaampaa kuin perinteisesti luokkaopetuksessa toteutettavan opetuksen. Vaikka arjessa ja työelämässä tarvittava suomen kielen taito lisääntyi kaikilla valmennukseen osallistuneilla maahanmuuttajanaيسilla, osa naisista koki vielä tarpeelliseksi osallistumisen kotoutumiskoulutuksen sisältämään suomen kielen opetukseen. Osalla valmennusryhmistä koulutuspäivät kestivät viisi tuntia. Moni koki tuntiäärän hyväksi, sillä sen ajan jaksoi keskittyä opetukseen.

Kuntouttavan työtoiminnan osuus valmennuksessa on ollut merkityksellinen maahanmuuttajanaيسille. Naiset ovat saaneet lisätietoutta ammateista ja saaneet harjoitella niitä käytännössä. Kokeilujen myötä ammattitaito ja – tietous kasvoi, jolloin hakeminen ammatilliseen koulutukseen vahvistui. Maahanmuuttajanaiset kokivat, että työpisteiden henkilökunta oli ottanut heidät hyvin vastaan ja pitäneet heitä osana työyhteisöä. Erityisesti suurtalouskeittiöllä työskentely sekä ruoan valmistamiseen liittyneet valmennusjaksot Marttojen keittiössä, lisäsivät maahanmuuttajanaisten tietoutta suomalaisista raaka-aineista, ruokaperinteistä ja niiden valmistamisesta.

Tutkimustulosten mukaan maahanmuuttajanaiset kokivat ryhmissä vierailleiden eri alojen ammattilaisten lisänneen heidän tietoutta asioista ja sitä pidettiin hyvänä asiana, että puhujana oli alan ammattilainen. Asioiden uskottavuutta siis lisäsi, kun esi-

merkiksi lainsäädännöstä oli puhumassa poliisi, lastensuojelusta sosiaalityöntekijä ja naiseuteen liittyvistä asioista kättilö. Maahanmuuttajanaisten osallistuminen oman asuinkunnan tapahtumiin sekä tutustuminen paikkakunnan palveluihin lisäsivät heidät tietoutta sekä laajensi heidän tuntemustaan asuinpaikkakunnasta. Vierailut muilla paikkakunnilla olivat tärkeitä, sillä moni maahanmuuttajanaisista ei ollut matkustanut Suomessa. Erityisesti vierailu Helsingissä eduskuntatalossa, oli tehnyt vaikutuksen maahanmuuttajanaisiin ja samalla osoittanut heille, että myös he voivat vaikuttaa ja ottaa osaa yhteiskunnassa tapahtuviin asioihin.

Erityisesti kulttuurimentorin tärkeä rooli maahanmuuttajanaisten valmennuksessa nousi esiin tutkimusaineistosta. Maahanmuuttajanaiset kokivat kulttuurimentorin olleen osa heidän ryhmäänsä, hän oli helposti lähestyttävä ja hänellä oli aikaa auttaa, tukea ja ohjata vaikeissakin arkielämään liittyvissä asioissa.

6 Pohdinta

Maahanmuuttaja – käsite tarkoittaa yleisesti Suomeen muualta muuttaneita, joka pitää sisällään myös pakolaisena ja turvapaikanhakijana Suomeen saapuneet. Maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa valitettavan usein maahanmuuttajalla tarkoitetaan pakolaista. Tämä seikka nousi erityisesti esiin muun muassa edellisissä kuntavaaleissa ja eduskuntavaaleissa. Käsitteiden kirjo olisikin hyvä selkiyttää yleisesti ja yhteiskunnallisesti sekä erityisesti sosiaalityön sekä ammattikorkeakoulu- kuin yliopistotasoisessa koulutuksessa. Maahanmuuton syyllä on osittain vaikutusta siihen, millaisia palveluja maahanmuuttajalla on oikeus saada. Monikulttuurisuutta ja siihen liittyviä täydennyskoulutuksia ovat yliopistot ja ammattikorkeakoulut tarjonneet, mutta koska väestön rakenne on muuttumassa ja maahanmuuttajia on vuosi vuodelta enemmän, olisi oleellista ottaa opintokokonaisuudet jo osaksi pakollisia opintoja. Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt yleisnimeä maahanmuuttajanaiset kuvaamaan haastateltavien naisten kulttuurista taustaa.

Tutkimukseni fenomenologisen lähtökohdan mukaisesti kiinnitin huomiota haastateltavien maahanmuuttajanaisten puheessa kerrottujen kokemusten mukaiseen merkitykseen sekä siihen millaisia merkityksiä maahanmuuttajanaisten kokemukset antavat heille suunnatusta valmennuksesta ja naisryhmässä toimimisesta. Maahanmuuttajanaisten haastatteluista olen pyrkinyt lainauksien avulla avaamaan heidän näkemyksiään, kokemuksiaan ja kielitaitoaan. Suomen kielen taidon puutteellisuudesta on joissakin vastauksissa voinut jäädä tulkinnan varaa, mutta koska minulla tutkijana on käytössä koko haastattelumateriaali, luotan sen myötä tulkintaani.

Laki kotoutumisen edistämisestä tarkensi kohderyhmää verrattuna aiempaan lakiin, lakiin maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta. Kohderyhmän laajentaminen merkitsee erilaisten kotouttamispalveluiden käyttöä

jämäärän kasvua. Tämä tarkoittaa sitä, että muun muassa kuntien tulee miettiä missä ja millä tavoin ja millä resursseilla se tarjoaa laissa edellytetyt palvelut. Kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden tulisi kehittää yhteistyössä edelleen palveluita niin, että ne palvelisivat paremmin ja laaja-alaisemmin maahanmuuttaneiden tarpeita.

Lakisääteinen kotoutumisaika alkaa yleensä ensimmäisestä väestörekisterimerkinnästä ja on kestoaltaan kolme ensimmäistä Suomessa olo vuotta. Lain määrittelemä kolmen vuoden kotoutumisaika ei monenkään kohdalla ole riittävä, koska prosessi on aina yksilöllinen ja se on jatkuvaa (esim. Alitolppa-Niitamo 2005). Kotoutumiselle merkittävä asia on suomen kielen oppiminen, johon menee aikaa. Aina oppimiseen ei vaikuta omat taidot ja (tai) osaaminen vaan myös pitkät odotusajat kotoutumiskoulutukseen pääsemiseen. Monelle maahanmuuttajalle vieraan kielen opiskelu on uutta ja monelle oppimista vaatii myös itse opiskelukulttuuri. Oppimaan oppimisen – käsite tulee olla maahanmuuttajakoulutuksia suunnitellessa mukana. Tämän tutkimuksen maahanmuuttajanaiset ovat esimerkkejä siitä, miten lakisääteinen kolmen vuoden kotoutumisaika ei riitä kielen oppimiseen ja työllistymiseen ja sitä kautta täysivaltaiseksi jäseneksi pääsyyn yhteiskunnassamme. Kotoutumisen tueksi tulisikin kehittää Naisten koulun kaltaisia valmennuksia, joissa tuetaan maahanmuuttajia niillä osa-alueilla, joihin he tarvitsevat tukea, ohjausta ja opastusta. Hyvä suomen kielentaito helpottaa uusien asioiden opiskelua ja omaksumista liittyä se sitten arkielämän asioihin tai työelämään.

Tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajanaiset olivat kaikki ylittäneet lain säädännön määrittämän kotoutumisajan, mutta naisten kotoutuminen on osittain vielä kesken. Syitä tähän on useita, mutta yleisin on se, että naiset ovat perhesyistä jääneet kotiin ja kotoutumiskoulutuksen sekä suomen kielen opiskelu on jäänyt kesken. Kaikille maahanmuuttajanaisille ei myöskään sovi koulumuotoinen, koko päivän kestävä luokkamuotoinen opiskelu. Maahanmuuttajanaisille suunnattu valmennus on yhdistänyt sekä käytännön opetuksen kuin luokkahuonemuotoisen opiskelun. Naisten kokemukset koulutuksesta tukevat ajatusta, että suomen kielen ja yhteiskuntatietouden opiskelu tapahtuu parhaiten käytännössä, aidoissa tilanteissa. Haastateltavista maahanmuuttajanaisista kolme oli lähes luku- ja kirjoitustaidoton ja yksi ei osannut ollenkaan lukea

tai kirjoittaa Suomeen saapuessaan. Erityisesti heille käytännössä tapahtuva suomen kielen harjoittelu ja opettelu on ollut hedelmällistä, sillä he olivat kokeneet suomen kielen luku- ja kirjoitustaidon kurssin raskaaksi, koska luokassa istuttiin seitsemän tuntia päivässä viitenä päivänä viikossa.

Tutkimuksessa maahanmuuttajanaisten kokemukset kuntouttavasta työtoiminnasta ovat mielestäni merkittäviä. Tutkimustulokset tukevat sitä ajatusta, että työ ja työllistyminen eivät merkitse pelkästään taloudellisen tilanteen parantumista vaan se vaikuttaa myös henkilön sosiaalistumiseen, kiinnittymiseen työyhteisöön ja yhteiskuntaan sekä vaikuttaa arjen hallintaan ja sisältöön. Maahanmuuttajalapsien ja –nuorten kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskuntaan on päivähoiton ja koulun vaikutuksen tulosta. Päiväkoti ja koulu luovat arjen rutiinit ja mahdollistavat luontaisesti sosiaalisen kanssakäymisen valtaväestön kanssa. Työikäisille maahanmuuttajille vastaavasti koulutus- tai työpaikka sekä työyhteisö toimivat kotoutumisen, sosiaalistumisen ja yhteiskuntaan liittymisen tukena. Maahanmuuttajille suunnatut koulutukset mahdollistavat suomen kielen oppimisen ja yhteiskuntatietouden kasvun, mutta ei tutustumismahdollisuuksia kantaväestöön eikä arkielämän puhutun kielen oppimiseen.

Lain mukaisen kotoutumisen edistämiseen liittyviä toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteuttaessa, pitäisi ottaa huomioon koko perheen kotoutumisprosessi. Haasteellista perheen akkulturaatioprosessissa on perheenjäsenten eriaikainen ja eritasoinen akkulturaatio. Lasten ja nuorten kohdalla on selkeästi näkyvissä assimilaatioasenne, jossa nuoret sulautuvat valtakulttuuriin unohtaen oman kulttuuritaustansa. Jotta tavoitteen mukainen integraatio tai kotoutuminen toteutuisi, tarvitaan siihen myös maahanmuuttajien omia yhteisöjä sekä vertaistukea tukemaan ja ylläpitämään kotimaan perinteen kunnioitusta ja noudattamista. Maahanmuuttajanaisten kotoutumiseen panostaminen ennaltaehkäisisi sen riskin, että lapsen ja nuoren asema perheessä muuttuu vanhemman asemaksi ja vanhemman lapsen asemaksi.

Tässä tutkimuksessa nousi esille se, että maahanmuuttajanaisten lapset ovat osittain assimiloituneet suomalaiseen yhteiskuntaan, vaikka toiveena olisi integroituminen, jolloin maahanmuuttajalapset ja – nuoret pitäisivät yllä myös omaa kulttuuriaan esimerkiksi oman äidinkielen avulla. Maahanmuuttajanaiset ovat pyrkineet opettamaan lapsilleen äidinkieltään ja pitämään sitä kotikielenä sekä ylläpitämään oman kulttuurin tapoja ja toimia. Maahanmuuttajanaisten kertomuksien mukaan pienempien maahanmuuttajalasten osalta on oman kulttuurin omaksuminen ja ylläpitäminen luonnistunut paremmin kuin murrosikään tulleiden maahanmuuttajanuorten osalta. Maahanmuuttajasosiaalityössä ja kotouttamissosiaalityössä asiakkaana ei aina ole pelkästään yksilö itse vaan koko perhe ja tarvittaessa koko maahanmuuttajien yhteisö. Työ pitää sisällään kulttuurisensitiivisen, kotouttavan ja tasavertaisen työtteen, jota tulisi enemmän huomioida ja korostaa.

Tutkimuksen tekemisen yhteydessä joutuu eettisten valintojen eteen. Ensimmäinen eettinen valinta minulla oli tutkimustehtävän valinta. Olen työskennellyt pitkään maahanmuuttajien kanssa Oulussa erilaisissa työtehtävissä. Liian lähellä tutkimuskohdetta oleminen voi toisaalta joko edistää tai estää tutkimusprosessin kulkua ja aineistonkeruuta. Oulun seudun settlementin Naisten kouluun osallistuneiden maahanmuuttajanaisten kokemusten ja näkökulmien tutkiminen on kuitenkin ollut mielekästä. Vaihdoin vuosi sitten työpaikkaa maahanmuuttajapalveluista palveluohjausyksikköön, jossa asiakaskunta koostuu vammaisista, kehitysvammaisista, ikääntyneistä ja mielenterveyskuntoutujista. Asiakaskuntaan kuuluu pääsääntöisesti kantaväestöön kuuluvia henkilöitä sekä jonkin verran maahanmuuttajia. Koen, että olen saanut tutkimuskohteeseeni jonkin verran etäisyyttä ja se on nostanut tutkimuksen teon mielekkyyttä.

Lähteet

- Aaltola, Juhani 2010:** Filosofia, tiede ja ymmärtäminen. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva. s. 12 – 27.
- Adams, Robert 2003:** Social work and Empowerment. Macmillan press LTD.
- Alitolppa-Niitamo, Anne. 2004a:** The Ice Breakers. Somali-Speaking Youth in Metropolitan Helsinki with a Focus on the Context of Formal Education. Publications of the Population Research Institute. Series D 42/2004. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2005:** Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos ja kotipuu 2005. s. 37 -52.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2010:** Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Hakapaino Oy. Helsinki S. 45 - 64.
- Anis, Merja 2005:** Talking about culture in social work encounters: immigrant families and child welfare in Finland. Teoksessa European Journal of Social Work, Vol.8, No. 1, 2005. Routledge. UK. 3 – 19.
- Anis Merja 2008:** Sosiaalityö ja maahanmuuttajat - Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Helsinki.
- Berg, Kristiina 2012:** Insha Allah – sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa. Teoksessa Strömberg-Jakka, Minna & Karttunen, Teija (toim.) Sosiaalityön haasteet – tukea ammattilaisten arkeen. PS-kustannus. Bookwell Oy. Juva. S. 14 - 34.
- Berry, John; Poortinga, Ype; Segall, Marshall & Dasen, Pierre 2002:** Cross-Cultural Psychology: Research and Applications. 2. laitos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brubaker, Rogers 2013:** Etnisyys ilman ryhmiä. Ruuska, Petri & Valkonen, Jarno (toim.). Vastapaino. Tampere.
- Castles Stephen & Mark Miller Mark 2003:** The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998:** Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007:** Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva. s. 25- 43.
- Fook, Jan 2002:** Social work. Critical theory and practice. Sage Publications Ltd. London.

- Forsander Annika & Ekholm, Annika 2001:** Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa Forsander, Annika & Ekholm, Elina & Hautaniemi, Petri & Abdullahi, Ali & Alitolppa-Niitamo, Anne & Kyntäjä, Eve & Quoc Cuong Nguyen (toim.): Monietnisyyden yhteiskunta ja työ. Yliopistopaino. Helsinki. S. 84 -156.
- Hakovirta, Harto 1989:** Pakolaisuus – maailman ongelma meidän ongelmamme. Mäntän Kirjapaino. Mänttä.
- Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006:** Työhallinnon julkaisuja 2006 Valtioneuvostonperiaatepäätös 19.10.2006.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000:** Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008:** Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hokkanen, Liisa 2009:** Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa: Sosiaalityö ja teoria. Toim. Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja. PS Kustannus. Juva. s. 315 -334.
- Husserl, Edmund 1995:** Fenomenologinen idea. Viisi luentoa. Loki-kirjat. Helsinki.
- Janiskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina 2002:** Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Juhila, Kirsi, 2006:** Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kananoja, Aulikki 2007:** Sosiaalityö ammattina. Teoksessa Kananoja, Aulikki & Lähteenen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (toim.): Sosiaalityön käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. S. 17 -23.
- Kuronen, Marjo 2004:** Valtaistumista vai voimavaraistumista. Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Sukupuoli ja sosiaalityö. Toim. Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi. PS-Kustannus. Juva.
- Kuula, Arja & Tiitinen Sanni:** Eettiset kysymykset ja haastatteluiden jatkokäyttö. Teoksessa Ruusu vuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino Oy. Tampere. s. 446 -459.
- Laine, Timo 2010:** Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva. s. 28 – 45.
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493.**
- Laki kotoutumisen edistämisestä 31.12.2010/1386**
- Leadbetter, Michael 2002: Empowerment and Advocacy.** Teoksessa Social work. Themes, issues and critical debates, 2. painos. (toim.) Adams, Robert & Dominelli Lena & Payne, Malcolm. Palgrave. New York.
- Liebkind, Karmela 1994:** Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Hakapaino Oy. Helsinki. S. 9-49.

- Liebkind, Karmela & Mannila, Simo & Jasinskaja-Lahti Inga & Jaakkola Magdalena & Kyntäjä, Eve & Reuter, Anni 2004:** Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Tammer-Paino. Tampere.
- Liebkind, Karmela (toim.) 2006:** Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Martikainen, Tuomas 2007:** Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen ja sukupolvisuus. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. s. 38 -67.
- Martikainen, Tuomas & Gola, Lalita 2007:** Intian niemimaalta muuttaneiden naisten käsityksiä perheestä ja sukupuolirooleista. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. s. 88 - 105.
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja 2007:** Maahanmuuttajanaiset: Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. s. 15 -37.
- Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta 2010:** Maahanmuutto ja sukupolvet. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Metsämuuronen, Jari 2003:** Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 2. uudistettu painos.
- Mikkonen, Anna 2005:** Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: kotouttamistoiminnasta. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos ja kotipuu 2005. s. 53 – 71.
- Mullaly, Bob 1997:** Structural Social Work. Ideology, Theory, and Practice second edition. Oxford University press. Toronto.
- Nisula, Leila 2010:** Vuorovaikutuskulttuuri ja sen jäsenyminen maahanmuuttajien työllistämismuunnoksessa. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Parton, Nigel & O’Byrne, Patrick 2000:** Constructive Social Work – towards a New Practise.
- Puusa, Anu & Juuti Pauli 2011:** Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Hansaprint. 2011. s. 47 – 57.
- Rauhala, Lauri, 2005:** Ihmiskäsitys ihmistyössä. Yliopistopaino. Helsinki.
- Raunio, Kyösti 2004:** Olennainen sosiaalityössä. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Raunio, Kyösti 2000:** Sosiaalityö murroksessa. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Roivainen, Irene 2008:** Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. © Tampere University Press
- Ruusuvuori, Johanna 2010:** Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino Oy. Tampere. s. 424 -431.

- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010:** Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino Oy. Tampere. s. 9 - 36.
- Saastamoinen, Mikko 2004:** Tunnustaminen, reflektiivisyys ja repesentaatiot haastattelututkimuksessa. Teoksessa Eskola, Jari & Koski-Jännes, Anja & Laminluoto, Eija & Saaranen, Anita & Saastamoinen, Mikko & Valtanen, Katja (toim.): Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopion yliopisto. s. 11 - 30.
- Salonen Toivo 2007:** Tieteenfilosofia. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. Juvenes Print. Tampere.
- Siekinen, Kirsi 2007:** Syvähaastattelu. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva. s. 44 - 59.
- Siim, Pihla 2007:** Äidit ja heidän lapsensa: Perhesuhteista neuvottelua ylijärisissä perheissä. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. s.218 - 244.
- Siitonen, Juha 1999:** Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun opettajakoulutuslaitos. Oulun yliopisto.
- Soininen, Marjaana 1995:** Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuksen julkaisuja A: 43. Painosalama Oy. Turku.
- Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2006:11:** Sosiaalihuolto Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:13:** Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (toim.); Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 - toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:8:** Valtioneuvoston selonteko, Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:12:** Ulkomaalaisille maksettavan toimeentulotuen käsittelyä koskevien menettelytapojen selkeyttäminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:46:** Virtanen, Petri & Jalava, Janne & Koskela, Tuomas & Kilappa Janne: Syrjäytymistä edistävien EU hankkeiden arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Strömberg-Jakka, Minna & Karttunen, Teija (toim.) 2012:** Sosiaalityön haasteet -tukea ammattilaisten arkeen. PS- kustannus. Bookwell Oy. Juva.
- Säävälä, Minna 2007:** Sukupuoli etnisen itseymmärryksen keskiössä: Naiseus, avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa. Teoksessa Martikainen, Tuomas ja Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. s.68 -87.
- Talvinen, Päivi & Nylund, Marianne 2008:** Kotouttavan yhteisösosiaalityön yhteistoiminnallisuus. Teoksessa; Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korhiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla. WS Bookwell Oy. Juva. S. 111 -126.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002:** Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä

- Viitala, Riitta 2004:** Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimittaessa. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta; Eri-tyiskasvatus varhaislapsuudessa. WSOY. 1-2.painos 2005. S.131 -152.
- Vilkkä, Hanna 2005:** Tutki ja kehitä. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu
- Viren, Liisa & Telkki, Heidi & Voutilainen, Sanna 2011:** Tuen ja kohtaan maahanmuuttajanaisia. Kokemuksia Naisten koulusta. Joutsen Median painotalo. Oulu.

Muut lähteet:

<http://www.pakolaisapu.fi/> luettu 13.9.2013.

http://www.migri.fi/download/43811_43667_Maahanmuuton_tilastokatsaus2012_web.pdf?38b2e4b3686cd088, Maahanmuuton vuosikatsaus 2012, luettu 15.9.2013

<http://www.setlementti.fi/> Setlementtiliiton nettisivusto, luettu 08.08.13

<https://www.tilastokeskus.fi/meta/til/vaerak.html> luettu 15.9.2013

<http://www.uta.fi/yky/arkisto/ekirja2010/johdanto.htm> (luettu 12.6.2013)

<http://www.stm.fi/tasa-arvo/lainsaadanto> (luettu 24.11.2013)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609> (luettu 24.11.2013)

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelun runko ja kysymykset.

Taustatiedot:

- ikä
- perhesuhteet (naimaton, naimisissa, leski, onko lapsia)
- kuinka kauan on asunut Suomessa
- kotimaa

Koulutus:

- mitä kouluja on käynyt: kotimaassa/ lähtömaassa ja/tai Suomessa?
- haluaisitko vielä opiskella?

Naisten koulu:

- miksi hakeudut Naisten kouluun
- olitko kuullut koulutuksesta aikaisemmin
- millaisia asioita opit koulutuksesta
- vaikuttiko koulutukseen osallistuminen perhe-elämään, miten?
- vaikuttiko koulutukseen osallistuminen yhteisöön, ystävyssuhteisiin tms.
- vaikuttiko koulutukseen osallistuminen suhtautumiseeni yhteiskuntaan (Suomeen), opitko jotain uutta?
- oliko jotain esteitä koulutuksen aikana, jotka mahdollisesti hidastivat oppimista tai jouduit esimerkiksi olemaan pois koulutuksesta
- millaiseksi koit ohjaajien ja opettajien roolin?

Kokemukset koulutuksesta:

- mitä sinulle merkitsi, että koulutukseen osallistuvat olivat vain naisia? Miten puoliso suhtautui koulutukseen?
- onko ajatusmalli muuttunut matkan varrella, onko opittu siirtynyt arkielämään esim. kotikasvatukseen lasten kanssa,
- millainen on poikien ja tyttöjen asema perheessä, ovatko ajatukset sukupuolten rooleista muuttuneet, onko pohtinut omaa äidin rooliaan?
- Mitä ajatteli tasa-arvosta ennen koulutuksen aloittamista, onko näkökulma laajentunut koulutuksen aikana.

Liite 2. Käsitteitä

Pakolainen on YK:n pakolaisen oikeusasemaan koskevan yleissopimuksen mukaan henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja hänellä on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta. Hän on kykenemätön tai pelosta johtuen haluton palaamaan entiseen kotimaahansa.

Kiintiöpakolainen on tullut Suomeen valtion määrittelemän pakolaiskiintiön puitteissa. Hänellä on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun UNHCR:n myöntämä pakolaisen asema. Hyvin usein kiintiöpakolaiset saapuvat suoraan pakolaisleireiltä.

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee / pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Vain pienelle osalle turvapaikanhakijoista myönnetään YK:n pakolaissopimuksen mukainen pakolaisstatus, joka perustuu henkilökohtaiseen vainoon. Turvapaikanhakija voi sen sijaan saada oleskeluluvan suojeluntarpeen perusteella, esimerkiksi epäinhimillisen kohtelun uhka on olemassa kotimaassa tai humanitaarisin perustein, esimerkiksi kotiinpaluu on mahdoton aseellisen selkkauksen tai ympäristökatastrofin takia.

Paluumuuttaja on ulkosuomalainen, joka on asunut pitemmän tai lyhyemmän ajan Suomen rajojen ulkopuolella ja palaa takaisin Suomeen. Paluumuuttaja –käsitettä käytetään inkerinsuomalaisista, jotka ovat entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevia henkilöitä, joilla on suomalainen syntyperä.

Ulkomaalainen on henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen.

Siirtolainen on henkilö, joka muuttaa pysyvästi asumaan toiseen maahan hankkiakseen sieltä toimeentulonsa.

Siirtotyöntekijä on henkilö, joka hakeutuu toiseen maahan hankkiakseen toimeentulonsa, mutta ei asetu maahan pysyvästi. (Suomen Pakolaisapu 2012, Liebkind 1994, 10.)

Liite 3. Kirjallinen lupa tutkimukseen osallistumisesta

Hyvä tutkimukseen osallistuva,

Olen Lapin yliopistossa sosiaalityötä opiskeleva opiskelija. Teen opintoihini sisältyvää tutkimusta Oulun seudun setlementin Naisten kouluun osallistuvista naisista.

Oulun seudun setlementin Naisten koulu – toiminnasta ja sen vaikuttavuudesta halutaan saada lisää tutkimustietoa. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa Naisten koulun toiminnasta ja sen vaikuttavuudesta koulutukseen osallistuneiden naisten elämään. Haastatteluiden avulla minulla on mahdollisuus saada tärkeää tietoa koulutuksesta ja mitä se on merkinnyt sinulle. Haastattelut järjestetään haastateltaville sopivissa paikoissa kuten Villa Viktorissa. Haastattelut tulen tarvittaessa nauhoittamaan.

Kaikki keräämäni tiedot ovat luottamuksellisia ja tulevat ainoastaan tutkimuskäyttöön. Kenenkään henkilöllisyys ei tule tutkimuksessa esille.

Tutkimuksen ohjaajana toimii Lapin yliopiston professori Petri Kinnunen.

Yhteistyöstä kiittäen

Pia Kortessalo

Kirjallinen suostumus:

Annan luvan käyttää haastatteluissa esille tulleita tietoja tutkimuksessa

Kyllä _____

Ei _____

Yhteystiedot (vapaaehtoista):

Nimi: _____

Puhelinnumero: _____